Praksis 60 | Sayfa: *31-58*

Pandeminin Gölgesinde Otoriter Devletin Kentsel Gündelik Hayata Müdahaleleri

Eray Aktepe*

Öz

Bu çalışma, devletin otoriterleşme eğilimi ile kentsel mekân arasındaki ilişkiyi uzun süredir devam eden Koronavirüs krizi ile mücadelede gündelik yaşam aktivitelerine ve cereyan ettiği kentsel kamusal alanlara yönelik alınan kısıtlama, yasaklama ve tedbir kararları üzerinden ele almaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, salgınla mücadelede, devletin kentsel mekâna ve gündelik hayat aktivitelerine müdahale aracı olarak kanun yerine benimsediği genelge ve kurul kararlarının, Türkiye örneğinde otoriterleşme eğilimini hızlandıran ve olağanlaştıran düzenlemelere dönüştürüp dönüşmediğini ortaya koymaktır. Üst yapı olarak devlet aygıtının geliştirdiği kentsel mekânsal bir hegemonya çözümlemesi anlamında bu çalışmada, kriz anlarında istisna halini olağanlaştıran kent odaklı düzenlemelerin, devletin baskı aygıtlarının kullanımının gerekliliği ya da zorunluluğuna meşru zemin sağlayan temel unsurlar haline geldiği savlanmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada Pandemi döneminde salgınla mücadele ve kamu düzenini sağlama maksadıyla il bazında alınan kararlar - Cumhurbaşkanı ve İçişleri Bakanlığı genelgeleri ve Umumi Hıfzıssıhha Kurulu ile Valilik karar örnekleri- irdelenerek, devlet müdahaleleri ile kentsel gündelik hayat arasındaki çelişkiler ortaya konmaktadır. Burada çalışmanın dikkat çekmek istediği temel husus, kentsel gündelik hayata yönelik alınan kısıtlama, yasaklama ve tedbir kararlarının hukukiliğinin tartışılmasından ziyade, kentlerin, istisnai halleri olağanlaştırarak meşruluğunu artırmaya çalışan otoriter devletçi anlayışın inşa etmek istediği yeni normal devlet düzeninin hedef mekânları haline geldiğidir.

Anahtar Kelimleler: *Kentsel Gündelik Hayat, kentsel kamusal açık alan aktiviteleri, devlet müdahaleleri, demokrasi krizi, otoriter devletçilik*

Authoritarian State Interventions in Urban Daily Life in the Shadow of the Pandemic

Abstract

This study deals with the relationship between the authoritarianism tendency of the state and urban space through the restrictions, prohibitions and precautionary decisions taken on daily life activities and urban public spaces in the fight against the long-lasting coronavirus crisis. The main purpose of this study is to reveal whether the circulars and board resolutions adopted by the state as a means of intervening in urban space and daily life activities in the fight against the coronavirus crisis have turned into regulations that accelerate and normalize the authoritarianism trend in the case of Turkey. In the sense of an urban spatial hegemony analysis developed by the state apparatus as a superstructure, this article argues that city-oriented regulations that normalize the state of exception in times of crisis have become the basic elements

* Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. eaktepe@kastamonu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5607-280X
Makale gönderim ve kabul tarihleri: 01.05.2022-11.09.2022

that provide a legitimate basis for the necessity of the use of the state's oppressive devices. In this context, the conflicts between state interventions and urban daily life are revealed by examining the examples of decisions taken on a provincial basis -the President and the Ministry of Internal Affairs circulars, the General Health Board and the Governor's Office decisions- in order to combat the epidemic and ensure public order during the pandemic period. The main point that the study wants to draw attention to is that cities have become the target spaces of the new normal state order that the authoritarian statist understanding aims to build, which tries to increase its legitimacy by normalizing exceptional situations, rather than discussing the legality of restrictions, prohibitions and injunctions against urban daily life.

Keywords: *Urban Everyday Life, urban public open space activities, state interventions, crisis of democracy, authoritarian statism*

Giriş

Küresel kriz niteliğinin kabul gördüğü günden bu yana, tüm dünyada kamusal alan ve gündelik hayata dair olağan akışın tamamen değişmesine neden olan Koronavirüs salgını, bu kriz hali ile başa çıkma noktasında devlet otoritesi ve müdahalelerinin meşruiyeti tartışmalarını da gündeme getirmiştir. Salgının kontrolünde devletlerin karantina ve sosyal mesafe politikalarını uygulama ihtiyacını, kamu faaliyetlerinin askıya alınması ve sosyal alanlarda radikal kısıtlamalara gidilmesi kararları takip etmiştir. Bu süreçte tercih edilen sokağa çıkma yasakları ve olağanüstü hal uygulamaları ise, medeni hakların, kişisel özgürlüklerin ve demokratik kuralların önceliğinin kısmen askıya alındığı ve önemsiz görüldüğü tartışmalarına neden olmuştur (Dunne, 2020; Ardovini, 2020; Gonda vd., 2022; Laebens ve Öztürk, 2022). Benzer bir şekilde salgınının kamu düzeni ve toplum sağlığı açısından oluşturduğu riski yönetme maksadıyla, Türkiye'de de Cumhurbaşkanlığı genelgeleri ve talimatları doğrultusunda hazırlanan İçişleri Bakanlığı genelgeleri ile valilerin başkanlığında İl Hıfzıssıhha Kurullarının almış olduğu kararlar, kentsel mekân ve gündelik yaşam aktivitelerini düzenleyen temel metinler haline gelmiştir. Ancak Koronavirüsün uzun süreli bir kriz hali alması ve buna karşın alınan tedbirlerin temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan düzenlemelerin anayasaya uygun bir şekilde kanunla değil de, vatandaşlara yönelik icrai bir işlem olmayan genelgelerle yapılması (Gözler, 2021), hukuk devleti uygulamalarından uzaklaşan otoriter devlet biçiminin istisnai araçlarının olağanlaşması (Karahanoğulları ve Türk, 2018) sorunsallarını beraberinde getirmiştir. Daha da önemlisi, krize karşı verilen otoriter devlet reaksiyonları giderek kentsel aktiviteler üzerinde yoğunlaşan ve olağanlaşan ekonomik ve siyasal müdahalelere dönüşmüştür. Diğer bir deyişle, Koronavirüs kriz hallerine karşı otoriterleşen devletin kentsel gündelik yaşama dair müdahaleleri, otoriterleşme eğilimini hızlandıran ve olağanlaştıran düzenlemeler haline gelmiştir. Bu noktada, Koronavirüs pandemisi ile birlikte kentsel toplumsal mekânların olmazsa olması olan kamusal alanların kullanımı ve kentsel gündelik aktiviteleri; devletin belirlediği kurallar, yasaklar ve kısıtlamalar ile tanımlanmaya başlamıştır (Çiçek, 2021: 315). Pandemi ve pandemiye karşı otoriterleşen devlet refleksi, sosyal ve isteğe bağlı aktivitelerinden vazgeçen, zorunlu aktivitelerinde ise devletin yönlendirmesine maruz kalan bir toplumu, kentsel mekân üzerinden yaratmaktadır. Dolayısıyla, pandemi

bağlamında krizle mücadele ve kamu düzenini sağlama adına kamusal alan ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden geliştirilen devlet müdahaleleri, devletin otoriterleşme eğilimi ile kentsel mekân arasındaki ilişkiye işaret etmektedir.

Bu makale, uzun süredir devam eden Koronavirüs krizinin devletin otoriterleşme eğiliminde itici bir faktör olup olmadığını anlamak için pandemi koşullarının özellikle kapitalist devletin yeni formu olarak ifade edilen otoriter devletçilik (Poulantzas, 1978; Jessop, 1985) ile ilişkisine bakarak, Türkiye'deki kentsel kamusal alan ve gündelik yaşam aktiviteleri üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma, Koronavirüs pandemisi ile mücadelede merkezi yönetim tarafından alınan farklı tedbir kararları ve kısıtlayıcı hükümlerin, kentsel gündelik hayatın olağan normları haline geldiğini anlamakta devletin kentsel mekânın işleyişi üzerine müdahalelerini tartışmaktadır. Üst yapı olarak devlet aygıtının geliştirdiği kentsel mekânsal bir hegemonya çözümlemesi anlamında bu makalede, kriz anlarında istisna halini olağanlaştıran kent odaklı düzenlemelerin, devletin baskı aygıtlarının kullanımının gerekliliği ya da zorunluluğuna meşru zemin sağlayan temel unsurlar haline geldiği savlanmaktadır. Pandemi ile gelen yeni yönetim atmosferi, otoriter devletçilik eğilimlerini artırmakta, kültürel ve idari sınırları içindeki devlet iktidarını giderek güçlendirmekte ve küresel krizlerde etkili bir aktör haline getirmektedir. Bu durum, devlet eliyle kurulan kriz hegemonyasının kentsel mekânlara ve hizmetlere erişimi geçici de olsa kısıtlayacağı gibi, istisna halini yitirdiği takdirde; zorunlu ya da isteğe bağlı gözetmeksizin gündelik hayattaki kentsel aktivitelerin olağan akışına karşı da salgın ve bulaşıcı hastalık mazeretleri ile ket vuracaktır. Krizle mücadele ve kamu düzenini sağlama adına kentsel aktivite ve hizmetlerin merkezileşen denetimi, kontrolü ve düzenlenmesi bağlamında bu çalışma; merkezi iktidarın pandemi sürecinde kentsel yaşamı düzenleme çerçevesinde aldığı kararları, kendi hegemonik aygıtları haline getirdiğini varsaymaktadır.

Bu çalışmanın temel hedefi, Koronavirüs pandemisinin kontrol altına alınması çerçevesinde, devletin kentsel mekâna ve gündelik hayat aktivitelerine müdahale aracı olarak kanun yerine benimsediği genelge ve kurul kararlarının, Türkiye örneğinde otoriterleşme eğilimini hızlandıran ve olağanlaştıran düzenlemelere dönüştürüp dönüşmediğini ortaya koymaktır. Koronavirüs ile mücadele kapsamında kentsel gündelik hayata yönelik olarak Türkiye'de uygulanan kısıtlama ve yasaklamalar; Cumhurbaşkanı Başkanlığında toplanan Cumhurbaşkanlığı Kabinesinde alınan kararlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanının talimatı doğrultusunda İçişleri Bakanlığının 81 il geneline gönderdiği genelgelerinde belirlenen kuralların aynen kabulü ve Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu tavsiye kararlarının ışığında alınan İl Hıfzıssıhha Kurul kararlarının öngördüğü müeyyideler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada Koronavirüs ile mücadele kapsamında kentsel aktiviteleri sınırlandıran karar örnekleri irdelenerek, devlet müdahaleleri ile kentsel gündelik hayat arasındaki çelişkiler ortaya konmaktadır. Burada çalışmanın dikkat çekmek istediği temel husus, kentsel gündelik hayata yönelik alınan kısıtlama, yasaklama ve tedbir kararlarının hukukiliğinin tartışılmasından ziyade, kentlerin istisnai halleri olağanlaştırarak meşruluğunu artırmaya çalışan otoriter devletçi anlayışın inşa etmek istediği yeni normal devlet düzeninin hedef mekânları haline geldiğidir. Bu yeni düzenden en fazla etkilenen unsurlar, kentsel gündelik yaşamın olmazsa olmaz, isteğe bağlı ya da hayatın akışı gereği içinde bulunduğumuz sosyal aktivitelerdir. Bu noktada çalışma, Gehl (2010)'in kentsel alan

aktiviteleri kategorizasyonundan yararlanarak, pandemi döneminde salgınla mücadele ve kamu düzenini sağlama maksadıyla il bazında alınan kararlarla kentsel gündelik hayattaki zorunlu, isteğe bağlı ve sosyal aktiviteler (Gehl, 1987: 9) üzerinde uygulanan kısıtlamaların, otoriter devletçi temayülü güçlendiren uygulamalar olduğunu ortaya koyma niyetindedir. Nitekim toplumsal gündelik hayatı oluşturan müşterek kentsel mekân aktiviteleri, modern toplumun ortak faydasının üretildiği ve geliştirildiği alanlarda insanların temel hak ve hürriyetlerini gerçekleştirme halleri olması nedeniyle; bunlara uygulanacak kısıtlama ve yasaklamalar, siyasal ve toplumsal krizleri derinleştiren önemli müdahaleleri ifade edecektir. Çalışma, otoriter devletçiliğinin devlet rejim tartışmaları kadar kentsel kamusal mekân ve gündelik yaşam tartışmalarını da derinden etkilediğini ortaya koyması açısından farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Otoriter Neoliberalizmden Otoriter Devletçiliğe

Devletin piyasaya dair minimal müdahalesini öngören neoliberal düşünce, 1970'li yıllarla beraber küresel ölçekte siyasetin belirleyici yaklaşımı haline gelmiştir. Refah devleti yaklaşımına karşı laissez-faire bir kapitalizm anlayışıyla müdahaleci hükümet kısıtlamalarından uzak, iktisadi bir idareyi benimseyen düşüncenin (Harvey, 2005) yarattığı normaller, gündelik yaşam ve mekanın tüm unsurlarını piyasa tabanlı ekonomik optimizasyon mantığına göre düzenlemesini öngörmüştür (Douzinas, 2015: 57). Siyasal ve iktisadi toplumu yönetme tarzında kabul gören bu öngörü doğrultusunda kamu politikalarının türlü boyutlarını belirleyen temel anlayış haline gelen neoliberalizm (Springer, Birch ve Macleavy, 2016), devlet aygıtı, piyasa ve toplumsal aktörlerin ortaklığı ile kendi kendini yöneten çok aktörlü bir yönetimi işaret etmektedir (Bayırbağ, 2006: 52). Esnek üretim ve birikim rejimine geçişi ifade eden modern endüstriyel kapitalizmin meydana getirdiği dönüşüm, devletin liberal anlayış çerçevesinde yeniden ölçeklenmesine neden olan en önemli tetikleyici olmuştur. Bu rejim geçişinde devletin kurumsal ve bürokratik biçiminde meydana gelen değişim ile oluşan korporatif devlet sisteminin oluşturduğu maliyet ve riskleri bir nebze de olsa, piyasa aktörleri ve sivil toplum paydaşları ile bölüşen devlet yapılanması, tabiri caizse sermaye sahiplerinin çıkarları ekseninde bir kartelizasyonu benimsemiştir (Aktepe, 2021a: 119). Özellikle 1980 sonrası dönemde, neoliberal ideolojinin yeniden inşası adına belirleyici olan bu yeni girişimci yönetim anlayışının, kentsel mekâna yönelik kapitalist devlet müdahalelerinde bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Harvey (1989: 3)'e göre, kentsel mekân ile kapitalist üretim biçimi arasındaki karşılıklı ilişki üzerinden şekillenen şehirler, birikimli bir süreç içinde sermayenin dolaşımını biçimlendiren mekânlara dönüşmektedirler. Diğer bir deyişle, meşru güç kullanma yetkisinin yegâne sahibi devlet aygıtının tesiri altındaki mekânlar, ulus devletin iktisadi yapı üzerindeki vesayetini kırmayı ve küresel sermayenin akışını sağlamayı amaçlayan neoliberal yaklaşım ile yeni bir yönetim ekolojisine sahip olmuştur. Burada dikkat çekilmesi gereken en önemli husus, bu yeni yönetişim anlayışı ile kurulan kapitalizmin sürekliliğini sağlamaya yönelik iktisadi-idari yapı için yasalar ve ideolojik ifadelerin araç olarak kullanılmasıdır (Yıldırım, 2013: 201-207). Mevzubahis neoliberal yönetişim yaklaşımın derinden etkilediği, devlet ile sivil toplum arasındaki ilişki bağlamında kamusal alanda gözle görülür bir çöküş söz konusudur. Sivil toplum ile etkileşim alanını yitiren devlet

aygıtı, kontrolü ve denetimi zor bir mal ve hizmet anlayışına doğru sürüklenmektedir. Küreselleşme ile ulus-altı ve ulus-üstü yapılarla güç paylaşımı sonrası yeniden ölçeklenen devletin, her geçen gün kontrol kabiliyetini ve denetim gücünü yitirdiği düşünülmekte ve karar alma aşamasında meşruiyet krizi yaşadığı görülmektedir (Habermas, 2002: 26).

Yakın zamana kadar bu yaklaşım kamu politika üretim sürecinin belirleyicisi olsa da, neoliberalizme karşı farklı politik arayışlar ortaya çıkmıştır. Neoliberalizmin öngördüğü piyasa temelinde kurgulanmış ortak yaşam pratikleri, yalnızca kamu siyasasını değil, gündelik yaşamın da yeniden şekillenmesini amaçlayan geri dönülemez krizlere işaret etmektedir (Yıldırım, 2018: 125). Bu krizlerin en yıkıcı olanlarından 2008-2012 küresel ekonomik krizini izleyen yıllarda, yaşanan eşitsizlik, yoksulluk, yoksunluk, sosyal dışlanma veya dezavantajlı olma durumu, kitlesel çapta toplumsal hareketlerin ana sebebi olmuştur. Neoliberal hegemonyaya karşı oluşabilecek muhtemel karşı duruşlar için geliştirilen ön alıcı savuşturma/bastırma yöntemleri ile kendini güçlendiren otoriter rejim pratikleri, demokratik siyasal rejimlere karşı bir tehdit algısı yaratmıştır (Brenner, Peck ve Theodore; 2010; Hickel, 2016; Jessop, 2016).

Yol açtığı toplumsal tepkiler ve ekonomik krizlerin temel müsebbibi olan neoliberal politikalara karşı ülkeler özellikle 2008 finansal krizi sonrasında yeni normal devlet düzeni söylemini geliştirmişlerdir. Bu yeni yaklaşım, özellikle kriz atmosferlerinde devletin yetki, sorumluluk ve müdahalesinin yeniden sorgulanmasına neden olmuştur (Bedirhanoğlu, 2010: 43). Liberalizmin siyasal reddiyesi üzerine kurulu neoliberal devlet anlayışına sahip iktidarlar, devletin aktif müdahalesini öngören yeniden devletçilik anlayışına doğru bir eğilim göstermişlerdir. (Somel, 2016: 228-229). Yeniden devletçilik ile oluşturulmak istenen yeni sistem; siyasi istikrar, katılım, hükümet etkinliği, denetleyici ve düzenleyici vasıflar üzerine kurulu yönetişim anlayışını işaret etmektedir. Yönetişim yaklaşımıyla öne çıkan çok aktörlü karar mekanizmalarını benimseyen katılım süreci, siyasi değil teknik bir süreç olarak kabul edildiğinden piyasa-toplum karşıtlığı üzerine kurulu olmayan yeni nesil bir devlet düzenini ifade etmektedir (Meltzer, 2009: 102). Aktepe (2021b: 62)'nin varsaydığı gibi yeni normal devlet düzeni "bu çok aktörlü yönetim anlayışı, kendini özellikle kamunun yetersiz kaldığı sosyal ve ekonomik amaçlara yönelik teknik ve meslekî alanlar ve aktör etki düzeyinin farklılığı" üzerine kuruludur. Devlet bir taraftan kamusal hizmet yetersizliklerini bu yeni yönetim anlayışı ile aşmaya çalışırken, bir taraftan da oluşturduğu yeni düzenleme mekanizmaları ile üretilen tüm kamu politikalarında hakim konumunu güçlendirmeye çalışmaktadır.

Devlet müdahaleciliğine yeni bir kademe atlatan bu yeni devlet aklı; sosyal eşgüdüm mekanizmalarının tasfiyesi ile politik güç oluşturma mekanizmalarının inşasını öngören gündelik hayattaki kullanım alanlarının kolonizasyonunun (Habermas, 2004) yanı sıra, kanunlar ve hukuk düzenini hiçe sayan devlet pratiklerinin meşrulaşmasını ve bu enformalleşmenin kurumsallaşmasını (Kuyucu, 2014), gündelik hayattaki müşterek kullanım alanlarına müdahaleyi normalleştirmektedir (Geniş, 2020: 11). Tam da bu noktada, çalışmanın vurgu yapmak istediği dönüm noktası; devletin serbest piyasanın hâkimiyetini tesis etmedeki merkezi rolüne odaklanan müdahalelerin (Thedore, Peck ve Brenner, 2012) yerini özellikle kriz atmosferlerinde devletin

mevcudiyetini devam ettirme üzerine kurulu bir müdahaleye dönüşmesidir. Kriz atmosferlerindeki devlet müdahaleciliğinin kısıtlamaya, yasaklamaya yönelik pratikleri ile giderek artan otoriterleşme, despotikleşme ve hatta paramiliterleşme eğilimine sahip devlet yönetim biçimleri, baskıcı ve inzibati yeni normal devlet düzeninin alametleridir. Geniş'in (2020) *Otoriter Neoliberalizmin Gölgesinde* adlı derlemede vurguladığı gibi dünyanın her bölgesinde aynı zamanda ortaya çıkmış olmasa da, aşağı yukarı 50 senedir dayatılan kapitalist sistemin yıkıcı neticeleri ve çelişkilerinin üstesinden gelmek üzere araç olarak tercih edilen bu müdahaleci yönetişim şekli, literatürde "teknokratik otoriterizm, otoriter neoliberalizm, inzibati demokrasi veya otoriter rekabetçi kapitalizm" gibi farklı kavramsallaştırmalarla ifade edilmektedir (Akçay, 2013; Bruff, 2014; Oberndorfer, 2015). Bu noktada, yasal ve yönetsel boyutlarının yeniden organizasyonu ile aşırı siyasallaşan ve merkezileşen (Jessop, 2016) otoriter devlet biçimi, toplumsal koordinasyon mekanizmalarını vatandaşın katılımına kapatan bir devlet yönetim biçimi inşa etmeyi hedeflemektedir (Tansel, 2018). Kısacası, 1970 sonrası ekonomik krizin yol açtığı sorunlara çözüm yolunda benimsenen kamu işletmeciliğinin etkisiyle sınırlı devlet yaklaşımından düzenleyici devlet yaklaşımına doğru yaşanan dönüşüm, daha sonraki dönemlerde yaşanan krizlerde müdahale düzeyi çok daha yüksek bir devlet biçimine evrilmiştir. Bu aşamada devlet müdahaleciliğine yeni bir kademe atlatan otoriter neoliberalizm; hâkim sermaye birikim rejimini güçlendirmeyi hedeflerken, kendi hegemonyasını kurmaya çalışan otoriter bir devlet biçiminin de fitilini yakmıştır.

Otoriter Devlet: Yeni Normal Devlet Biçimi

Devletin piyasaya müdahalesinin kısıtlanarak sermaye birikim rejimlerinin hâkimiyetinin korunduğu, özel sektör öncelikli ve çok aktörlü yönetim modellerinin üretildiği ve bunu sağlarken de muhtemel karşı duruşları önleyebilmek için devletin baskıcı aygıtlarının meşrulaştırıldığı ve olağanlaştırıldığı kapitalist devlet biçimi, neoliberalizmin yaşadığı ekonomik, siyasal ve ekolojik nitelikli küresel krizler sonrasında müdahaleci devletin meşrulaştığı yeni bir şekle bürünmüştür. Bruff'un (2014: 113) tanımladığı gibi, otoriter neoliberalizm, "devleti sosyal ve politik çatışmalardan izole etmeye çalışan anayasal ve yasal değişiklikler yoluyla daha az demokratik bir varlık olarak yeniden yapılandırılması" olarak tanımlanırken, 2008'de yaşanan krizin ardından neoliberalizmin hegemonik konumu sarsılmıştır. Bu durum, finans öncelikli yönetişimin hayatta kalması adına devleti zorlayıcı aygıtlarına daha fazla bağımlı hale getirmiştir. Büyük sermaye kapitalizmi öncelikli olarak 2008 krizi, sonrasında ise Koronavirüs pandemisiyle birlikte 2020 yılında yükselen bir otoriterliği beraberinde getirmiştir (Blakeley, 2020). Her ne kadar otoriter neoliberalizm orijinal formülasyonda, "hem daha geniş kapitalist krizlere, hem de kapitalist devletlerin daha spesifik meşrulaştırma krizlerine bir yanıt olarak" (Bruff, 2016: 108) ortaya çıksa da, özellikle Koronavirüs pandemisinin yarattığı finansal ve kamu sağlığı alanlarındaki ikili kriz, otoriter devletçilik eğilimlerini artırmış ve devletin baskı aygıtlarının kullanımının gerekliliğine ve zorunluluğuna meşru zemin sağlamıştır. Diğer bir deyişle, krizler sonrası yönetim biçiminde kapsamlı bir dönüşüme uğrayan kapitalist devlet anlayışı, geçici olmaktan ziyade otoriter veya güçlü devlet olarak nitelendirilebilecek yeni kalıcı bir yönetim

formuna evrilmiştir. Poulantzas'a göre bu karşı konulamaz değişim, demokratik siyasetin sonunu getirecek yapısal ve daimi bir niteliğe sahiptir. Devletin siyasal ve kurumsal pratikleri üzerinden gündelik hayatı çok biçimli bir şekilde kısıtlaması ile politik demokrasi kurumlarının radikal düşüşü sonrası oluşan bu yeni normal devlet formu "otoriter devletçilik" olarak tarif edilmektedir (Poulantzas, 1978). Poulantzas otoriter devletçiliği, yetkinin yürütme organında toplanması, devletin üç erki (yasama, yürütme ve yargı) arasında hızlandırılmış bir kaynaşma, siyasi partilerin yönetimle olan siyasi diyalog kanalları ve hegemonyayı örgütlemedeki rolünde yaşanan düşüş, çekirdek yürütücü bir grubun devletin resmi örgütlenmesinde belirleyici bir paya sahip olması, vatandaşların kamuya ilişkin bilgiye erişebilmesinin yerini devlet sırlarının alması, kamusal ve özel alan sınırlarının aşındırılması ve keyfi politik uygulamalar ile halkın hürriyetinin kısıtlanması olarak ifade etmektedir (Poulantzas, 1978: 217-231; Jessop, 1985: 98; Martin, 2013: 33-34; Karahanoğulları ve Türk, 2018: 406).

Ayrıca, her biri liberal devlette en azından resmi bir özerkliğe sahip olan yasama, yürütme ve yargının kaynaşmasına yönelik güçlü bir eğilim vardır. Bu değişen devlet biçiminin en belirgin özelliği; yürütmenin, yasama ve yargıya oranla giderek güç kazanması ve hukuka uyumluluk ve idarenin denetimi gibi işlemlerin dışında kalma eğilimidir. Böylece tabiri caizse parlamento kurumu, sadece üye kaydı yapan çok sınırlı yetkilere sahip bir odaya dönüşürken, siyasi yürütmenin himayesi altında yer almaya başlayan bürokrasi ise, politika oluşumunda baş aktör haline gelmektedir (Jessop, 1985: 101). Dahası yönetimin kendi içinde de gücü, iktidarı ve yönetim sorumluluğunu yürütmenin en üst seviyesinde toplamasıdır. Gerçek güç hızla hükümet ve idari sistemin kurgulandığı cumhurbaşkanı veya başkanın ofislerinde yoğunlaşmakta ve merkezileşmektedir. Söz konusu bu iktidar yoğunlaşmasının en ideali, devlet iktidarının devlet başkanının kişiliğinde somutlaştığı halidir. Başkan, söz konusu iktidarı yasamaya ihtiyacı olmaksızın, bizatihi kendisi yasama niteliğine bürünerek doğrudan kararnameler aracılığıyla kullanır (Poulantzas, 1978: 221-224; Jessop, 1985: 101). Poulantzas bu yeni devlet biçiminin nitelikleri arasında merkezi hükümetin tahakkümü altında işleyen yasama ve yargı uygulamaları, devletin kanun yerine kararnamelerle yönetilmesi, formel açıdan kuvvetler ayrılığı ilkesinin sürdürülememesi, krizlerin derinliğine bağlı olarak devletin zor aygıtlarının her geçen gün kullanımının artması, iktidar harici partilerin demokratik işlevlerini yerine getirememeleri ve egemen sınıfın sosyal-sınıfsal rabıtalarından koparak devletleşmeleri gibi tezahürleri ifade etmektedir (Poulantzas, 1978: 231-247; Jessop, 1985: 101-103; Akça ve Özden, 2014; Karahanoğulları ve Türk, 2018: 409). Sonuç olarak, halkın genel iradesinin cisimleştiği yer olan parlamentonun koruması altında olan hukukun sınırlarının, genel, formel ve evrensel normlar yerine egemen iktidar tarafından belirlenen konjonktür, durum ve çıkarlara uygun düzenlemelerle çizildiği yeni bir normal söz konusudur. Yasaların ilk formülasyonu bile parlamentodan merkezi yönetime neredeyse tamamen geçmiş bulunmaktadır (Poulantzas, 1978: 208, 210, 245; Jessop, 1985: 100).

Poulantzas'a göre, istisnai rejimler her zaman geçicidir ve belirli konjonktürlere tepki olarak ortaya çıkar. Ancak otoriter devletçi eğilimler, krizlerin ortaya çıkmasıyla normalleşebilecektir (Jessop, 1985: 99). Daha genel olarak, krizler vasıtasıyla tüm devlet biçimlerinin karakteristiğini oluşturan çeşitli istisnai unsurlar artık kristalize edilmekte ve formel devlet sistemine paralel çalışan kalıcı bir yapıya dönüşmektedir. Yani

bu değişiklikler istisnai değil, modern devletin kalıcı ve yapısal bir özelliği haline gelmektedir. Schmitt'e (2005) göre olağanüstü hal, alışılmışın dışında tedbirlerin uygulanmasını gerektiren her çeşit ciddi, ivedi, politik veya finansal kaos durumudur. Zira klasik devlet teorilerinin ortaya atmış olduğu egemenlik tanımlaması, herhangi bir istisnai durumda kamu düzeni ve güvenliği, kamusal fayda, vatandaşların huzur ve sükûnu gibi konularda kimin karar vereceği üzerinden anlam bulmaktadır (Schmitt, 2005: 8). Bu noktada egemen güç, istisna hali ve olağanüstü durumun oluştuğuna karar veren güçtür. Egemen güç bir taraftan mevcut krizin olağanüstü bir hal olup olmadığına, diğer taraftan ise bu duruma neden olan unsurların ortadan kaldırılması için hangi düzenlemelerin yapılması gerektiğine karar verendir. Hâkim güç, bu tür bir kararı verirken bir yandan evrensel hukuk normlarına aykırı, olağandışı bir tutum sergilerken, bir yandan da anayasanın sağladığı gücün belirleyicisi olarak kendi kurduğu düzene uygun olağan hareket etmektedir (Schmitt, 2005: 14-15). Bu bağlamda otoriter devletçilik, halkın yönetiminin demokratik olarak sağlandığı sistem ortadan kaldırılmadan, istisnai devlet biçimlerinin kendisine sağlamış olduğu otorite ile yeni bir normal devlet biçimi inşa etmektedir (Karahanoğulları ve Türk, 2018: 410). Olağan ile olağanüstü halin bir arada olma durumunu "devletin ikizleşmesi" olarak tanımlayan Poulantzas (1978), bu durumun otoriter devletçiliğin bir yapısal özelliği haline geldiğini vurgulamaktadır. Bu istisna halinin olağanlaşma süreci, devlet aygıtının ve egemen partinin komuta kademelerinin kontrolü altındaki iki (normal ve istisnai) yapının sürekli bir simbiyozunu ve işlevsel olarak kesişmesini içermektedir (Jessop, 1985: 100). Bu durum, sözde kapitalist üretim biçiminin tüm mevcut aşamasını kuşatan uzun vadeli krizlere eşlik eden siyasi ve devlet krizinin genel unsurlarının özel olarak sertleşmesi ve keskinleşmesine tekabül etmektedir. Çeşitli kriz atmosferlerinin sıklığı ve şiddetinin giderek artması nedeniyle devletin toplumsal yaşamın hemen hemen tüm alanlarına artan katılımı, otoriter devletçi tepkinin istisnai olmaktan ziyade normal bir devlet biçimi olarak görülmesi gerektiği düşüncesini de beraberinde getirmiştir.

Devletin toplumsal yaşama katılımına neden olan kriz atmosferlerinden belki de en belirgini 2019 yılının son günlerinde ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyaya yayılan Koronavirüsün neden olduğu kriz diyebiliriz. Sahip olduğu pandemi niteliği ile Koronavirüs, şu ana kadar dünyada karşı karşıya kalınmış hiçbir krizin gerektirmediği düzeyde müdahaleyi mecbur ve meşru kılmıştır. Koronavirüs salgınının kamu düzeni ve toplum sağlığı açısından oluşturduğu riski yönetme gibi bir süreci mecbur kılması, diğer krizlere nazaran gündelik yaşama çok daha fazla devlet müdahalesini beraberinde getirmiştir. Şehirler, dünyanın hemen hemen tüm coğrafyalarında karşı karşıya kalınmış krizler etkilerinin en şiddetli yaşandığı mekânlar olmuştur. Yaşanan krizler sonrası olağanüstü hallerin uygulama alanı haline gelen kentler, bu hallere karşı gerekli tedbirleri almak isteyen merkezi iktidarın hegemonik uygulamalarının en etkili mekânsal müdahalelerinin hedefi haline gelmiştir. Tabii ki devletin kentsel gündelik yaşama yönelik otoriter müdahaleleri yalnızca kamu düzeni ve toplum sağlığı bağlamında düşünülemez. Özellikle 1970'lerde yaşanan küresel krizden bu yana şehirler; kentsel yapılı çevrenin üretimi, kentsel toplumsal yaşam aktivitelerinin düzenlenmesi, neoliberal birikim süreçlerinin ve kentsel mekânın yeniden organizasyonunda devletin hegemonya inşasının temel alanları olmuşlardır (Geniş, 2020: 12). Giderek otoriterleşen

devlet müdahalesi; kentsel dönüşüm uygulamaları bağlamında acele kamulaştırmalar (Özalp ve Erkut, 2016: 246), büyük ölçekli kentsel projeler (Penpecioğlu, 2013), arz yönlü büyüme odaklı kentsel siyasalar (Şengül, 2009; Keskinok, 2006) gibi kentsel müdahale biçimleri ile belirli bir kent ya da kentsel mekânda kendini farklı formlarda göstermekteydi. Devlet otoritesinin olağanüstü planlama yetkileri ile tüm konut üretimini düzenlemesi (Penpecioğlu, 2011: 67; Kuyucu, 2012), tek merkezden tüm kentsel dönüşüm projelerini idare etmesi (Keleş, 2012) ve kentteki büyük ölçekli yenileme stratejileri (Swyngedouw vd., 2002) ile kapitalist krize karşı tercih ettiği antidemokratik kentsel planlama ve politika süreçleri, otoriteryen neoliberalizmin yükselişe geçmesine neden olan faaliyetler olmuştur. Ancak bu müdahalelerin ölçek ve kapsamı düşünüldüğünde, Koronavirüs salgınının kentsel gündelik yaşama yönelik otoriter müdahalelerinin çok daha geniş kitlelere ve mekânlara sirayet ettiği aşikârdır. Pandemi bu anlamda, devletin otoriterleşme sürecinin kentsel mekân ölçeğine geçişini hızlandıran ve kolaylaştıran bir olguya dönüşmüştür. Ayrıca salgının bilinmezliğinin süreğenliği, bu otoriter devlet müdahalelerini istisnai değil, modern devletin kalıcı ve yapısal bir özelliği haline getirmektedir. Nitekim bu yeni devlet biçiminin müdahalelerinin karşılaşıldığı yegâne mekânlar kentler ve kentli halkın gündelik yaşam aktiviteleri olduğunda, sadece tek bir alanda değil tüm toplumu ilgilendiren temel hak ve özgürlüklere müdahaleyi ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, otoriter devletçiliğin, devlet rejim tartışmaları kadar kentsel mekân ve gündelik yaşam tartışmalarının da odak noktası olması gerektiğini öne sürmektedir.

Otoriter Devletin Kentsel Gündelik Yaşama Müdahaleleri

Kapitalist dizgenin kronikleşen kriz hallerine karşı neoliberalizmin ürettiği politik, ideolojik ve hegemonik projeler (Brenner ve Theodore, 2002; Purcell, 2009), otoriterleşen devlet biçiminin kentsel mekândaki izdüşümleridir. Hemen hemen tüm dünyada kapitalizmin kriz hallerine karşı devletlerin hegemonik bir yanıtı olarak kabul gören müdahaleci devlet biçimi (Fung ve Wright 2001), Gramsci'nin ifadesiyle siyasal alandan kurumsal yapılara, ideolojilerden gündelik yaşama doğru genişleyen ve yayılan bir çatışma alanı oluşturmaktadır (Ezgin, 2020: 19). Bu bağlamda, barınma, ulaşım, eğitim, üretim, sağlık, gıda ve kültürel faaliyetler gibi temel kentsel aktiviteler, mekânda gerçekleşen güç mücadelesinin bir çatışma aracı haline dönüşebilmektedir. Nitekim toplumsal ilişkiler aracılığıyla üretilen mekânın toplumsal bir ürün olması ve bu nedenle gündelik hayat ve sosyal ilişkilerin de kentsel mekân vasıtasıyla yeniden üretilebilir olması, bu dikotomik üretim sürecini harekete geçiren makro yapıyı cezbetmektedir (Lefebvre, 2014). Dolayısıyla kentsel mekânda bulunan insan, mal ve hizmetleri; kodlama, sıralama, kategorileştirme ve yurtlandırma devletlerin asli görevi ve temel hedefi haline gelmektedir (Giritli ve Akgüner, 1987). Tüm bu üretim-tüketim ilişkileri içinde kentler, hem devlet tarafından sağlanan, düzenlenen ve denetlenen kolektif tüketim formlarının gelişimi, hem de bu formların yeniden üretimi esnasında oluşan maliyetlere karşı devlet müdahalelerinin mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır (Castells, 1997). Diğer bir deyişle, kentler, emek ile sermaye arasındaki çatışma kadar, gündelik hayat ile devlet müdahaleleri arasındaki gerilim sonrasında meydana gelen krizlerin de tanımlandığı mekânlardır.

Kapitalist toplumlardaki krizlere ilişkin analiz, sadece neo-liberal politikaların ya da hâkim birikim rejiminin çöküşünü değil, aynı zamanda geçmişteki politikaların kümülatif etkilerini temsil eden kentsel mekan ve gündelik yaşam pratiklerinin de incelenmesini gerektirir (Bayırbağ ve Penpecioğlu, 2013: 132). Kapitalizmin birikimli etkilerinin coğrafyaları konumunda olan kentlerdeki gündelik yaşam pratikleri ve bu pratiklerin yeniden üretilmesinde yaşanan krizler süreklilik arz eden bir varoluş durumuna dönüştürmektedir (Peck, 2012: 650-651).

Bayırbağ ve Penpecioğlu'nun (2013: 133) ifadesiyle, "kriz anları, tarihin akışındaki olayların muktedirlerin kontrolü dışına çıkmaya başladığı zamanlardır". Bu süreçte idarenin olağan yönetim akışına karşı meydana gelen sorunların kontrolden çıktığı anlar krizi görünür kılan anlardır. Bu kriz anları sahip olunan acil durumla başa çıkmak için devlet otoritesini ve müdahalesini meşru kılan ortama da zemin hazırlamaktadır. Nitekim toplumların giderek kırılganlaştığı bir çağa doğru çok hızlı bir şekilde yol aldığımız bugünlerde meydana gelen krizler, kentleri devletin karşı konulamaz otoriterleşmesinin cisimleştiği alanlara dönüştürmektedir. Otoriterleşen idari mekanizmanın ve bürokratik yapılanmanın giderek artan gücü, kurumsallıkları hızla inşa edebilme refleksi ve kapasitesi, gündelik toplumsal yaşamın organizasyonunda ve dönüştürülmesinde doğrudan müdahale potansiyelini artırmaktadır. Devlet, idari düzenlemeleri ve politik stratejileri vasıtasıyla toplumların gündelik hayatına nüfuz ederek etkisini artırmaktadır (Wagner, 1996: 55). Özellikle kentsel kamusal alanlarda, gündelik hayatın sürdürülebilirliği konusunda güven sarsıcı krizler derinleştikçe; kontrolün sağlanması adına, gündelik hayatın bütününü oluşturan kentsel alanda vuku bulan süreğen aktivitelerin devamlılığında merkezi yönetim-yerel yönetim dengesinin sağlanamadığı ve merkezi yönetimde otoriterleşme - popülistleşme eğilimlerinin arttığı söylenebilir. Otoriter devlet biçimi ile hukuk devleti, demokrasi, temel hak ve hürriyetlerden vazgeçmek, geleneksel kentsel mekân ve gündelik yaşam aktivitelerinin kontrolünde de anlayış değişimini beraberinde getirecektir. Zira kriz oluşum ve kriz yönetim esnasında başvurulan istisnai durumların potansiyel suç ve suçlu oluşturma hali, otoriter devletin olası toplumsal eylemleri zapt etme ögelerinden biri haline gelmektedir (Poulantzas, 1978: 220). Bu şekilde, bir taraftan siyasal gücün kullanım alanı genişlemekte, diğer taraftan ise kontrollü sosyal hayat açısından kentsel alanlarda ortam düzenlemesi ve kentsel yaşam aktivitelerinin düzenlenmesi yoluyla siyasal ve sosyal alan daraltılmaktadır. Kentsel mekânların ve kentsel aktivitelerin yeniden yapılandırılmasında küresel ölçekte yaygınlaşmaya başlayan otoriter kentleşme dinamikleri, kentsel yaşam pratiklerinin kontrolü ve düzenlenmesi; krizi aşmanın ve otoriter yönetişimi güçlendirmenin yanı sıra sosyo-politik bir dönüşümün aracı olarak kullanmaktadır (Eraydın ve Taşan-Kok, 2014). Otoriter devletçi yaklaşımın pratiklerinin olağanlaştırılma ve meşrulaştırılması, normalleşen bu yeni devlet biçimine bağlı toplumun yaratılmasında bir biyopolitika aracı haline gelmektedir (Foucault, 2013; Agamben, 2013; Lemke, 2016; Geniş, 2020). Sonuç olarak, kentler otoriter devletçi anlayış ile neoliberalizmin geldiği yeni noktada, inşa edilmek istenen yeni normal devlet düzeni ile kamusallığın karşı karşıya kaldığı yegâne mekânlar haline gelmektedir. Bu durumun en önemli nedeni, toplumsal bir ürün olan kentlerin, toplumun gündelik hayatının ve sosyal ilişkilerinin yeniden üretildiği, dolayısıyla devlet meşruiyetinin sağlandığı temel mekânlar olmasıdır. Diğer bir deyişle, gündelik hayata karşı devletin

hegemonik müdahaleleri vasıtasıyla oluşan toplumsal rıza ve bu rıza halinin devamlılığının sağlanması için kullanılan baskı aygıtlarının etkisi, devlet meşruiyetinin sürdürülebilir kılınmasını sağlayan en önemli unsurlardır. Bu da kenti, gündelik yaşam aktiviteleri ile devlet müdahaleleri arasındaki temel hak ve özgürlüklere karşı devlet meşruiyetinin çatışma alanı haline getirmektedir. Bu noktada, Koronavirüs salgını gibi uzun erimli krizlerin bir sonucu olarak otoriter bir niteliğe bürünen devlet anlayışının birer tezahürü haline gelen salgınla mücadele kapsamında alınan kararlar, kentsel aktiviteleri hedef alan istisnai hallerin kalıcı hale geldiği devlet biçiminin araçlarına dönüşmektedir.

Bu aşamada, çalışmanın ana eksenini oluşturan pandemi krizi gölgesinde devlet müdahalelerinin hedefi haline gelen kentsel gündelik yaşam aktivitelerinin neler olduğu büyük önem taşımaktadır. Kentteki kullanıcı hareketleri ve gündelik yaşam aktivitelerinin cereyan ettiği kentsel kamusal alanlar, insanların kullanımının dışlanamayacağı serbest erişim hakkına sahip olduğu müşterek sosyal sistemlerdir. Kamusal alanlardaki açık hava aktiviteleri, çok basit bir kategorizasyon ile her biri fiziksel çevreye çok farklı talepler getiren zorunlu aktiviteler, isteğe bağlı aktiviteler ve sosyal aktiviteler olarak sıralanabilir (Gehl, 1987: 9). Zorunlu aktiviteler, okula veya işe gitmek, alışveriş yapmak ve/veya otobüse binmek yani az veya çok herkesin katılım sağladığı tüm kentli aktiviteleridir. İsteğe bağlı aktiviteler, eğer isteniyorsa, zaman ve mekân da buna imkân kılıyorsa, katılım gösterilen uğraşlardır. Bu kategori, temiz hava almak için yürüyüşe çıkmak, eğlenmek, gezmek, oyun oynamak, tatile çıkmak ve güneşlenmek gibi aktiviteleri içerir. Bu faaliyetler ancak dış koşullar uygun olduğunda yapılan aktiviteleri içermektedir (Gehl, 1987: 11). Son olarak sosyal faaliyetler ise, sokak ve meydanlar gibi kamusal alanlarda başkalarının varlığına bağlı olan tüm faaliyetlerdir. Sosyal faaliyetler, bir yerden bir yere geçip gitmek, oyun oynayan çocukları seyretmek, rastgele selamlaşmalar, sohbetler, çeşitli türlerdeki ortak faaliyetleri ve pasif temasları içermektedir (Gehl, 1987: 12). Sosyal aktiviteler, barındırdığı özellikleri ile kentsel mekânın işlevsel ve mekânsal önemini öne çıkarırken, aynı zamanda kente demokrasi karakterini katan faaliyetlerdir. Kentsel gündelik yaşamın hem karakterinin hem de kapsamının kentteki aktivitelerin devamlılığından çarpıcı biçimde etkilenmesi, başlı başına önemli bir konudur. Şehrin hayat kalitesi, gündelik akışın herhangi bir kısıtlama ve engellemeye maruz kalmadan gerekli, isteğe bağlı ve önemli sosyal faaliyetlerini sürdürebilirliğine bağlıdır (Gehl, 2010: 21-22). Park, sokak ve meydanlar gibi alanlarda kentsel aktivitelerin nasıl yapılacağına ilişkin alınacak idari kararlar, kentli halkın gündelik hayatını doğrudan doğruya etkileyen müşterek mekân ve sosyal değişimlerin kaderini belirleyen kararlardır (Yıldırım, 2018: 128). Kentsel kamusal alanların kamusallığı tüm bireylerin kullanımına ve paylaşıma açık, erişilebilir, ulaşılabilir ihtiyaçların karşılandığı toplumsal etkinlik alanı olması (Akkar, 2005: 2) kadar, devlet otoritesi tarafından ne şekilde yönetildiğine ve denetlendiğiyle de ilişkilidir (Akkar, 2012). Diğer bir deyişle, kentsel gündelik aktivitelerin nasıl yapılacağı ve toplumsal ihtiyaçların nasıl karşılanacağı konusu, genel olarak kentsel siyasal yapı ve davranışları şekillendireceği için ortak olanın kontrolü kamu düzenini sağlamayı hedefleyen otorite açısından hayati bir konumdadır. O halde bireylerin gündelik hayatlarında ihtiyaç duydukları aktivitelerin kentselleşerek egemen güçlerin gündemine girmesi irdelenmesi gereken önemli bir konudur.

Fizyolojik, güvenlik, sosyal, saygınlık ve kendini geliştirme ihtiyacından oluşan Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi (1954: 39-40), bireylerin gündelik hayatında motivasyonunu sağlayan kişisel gereksinimlerdir. Toplumun kentsel aktivitelere katılımları ile pekişen kentsel alanın kamusallığı da, bireylerin ihtiyaçlarının ne denli karşılandığıyla doğrudan alakalıdır. Nitekim Henden'in (2007; 2018: 220) Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini kentsel mekâna uyarladığı piramitte, bireysel ihtiyaçlardan kentsel ihtiyaçlara geçişte temel altyapı (yol, su, kanalizasyon vb.), konut ve çevre güvenliği (genel güvenlik, afet ve salgın hastalıklara karşı koruma vb.), sosyal donatı ihtiyaçları (park, rekreasyon alanları, kültür-sanat hizmetleri vb.) toplumsal uzlaşma (sosyal hizmet ve yardımlaşma, eğitim vb.) ve kentlilik bilinci vurgulanmıştır.

İnsanların gündelik hayatını devam ettirebilmek için aktivite ve gereksinimlerinin sağlanması ve bu nedenle güvenli ve sağlıklı bir çevrede yaşam talebi insan olmasından kaynaklı en temel yaşam haklarından biridir. Ancak Koronavirüs gibi temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanabildiği olağanüstü hallerde, kentli toplumların güvenlik ve kamusallık algısında önemli değişiklikler söz konusu olmuştur. Küresel salgın sürecinde kamusal alan kullanımında temizlik, maske ve sosyal mesafe ön koşullu hareketliliği, bazı kısıtlamalar ve yasaklamaların istisna olmaktan çıkıp normalleştiği kentsel gündelik yaşam pratikleri takip etmiştir. Koronavirüsün yarattığı krizi atmosferinin toplum sağlığı ve kamu düzeni açısından oluşturduğu riski yönetme maksadıyla merkezi iktidarın kanunlar yerine genelgeler ve kurul kararları ile kentsel gündelik yaşama müdahaleleri, otoriter devletçi yaklaşımın kentte olağanlaşan istisnai gücüne işaret etmektedir.

Koronavirüs Salgını ile Mücadelede Türkiye'deki Kentsel Gündelik Yaşama Müdahaleler

2019 yılının son günlerinde ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyada gündelik hayata dair olağan akışın tamamen değişmesine neden olan Koronavirüs salgını, bu acil durum ile başa çıkma noktasında devlet otoritesi ve müdahalelerini gündeme getirmiştir. Koronavirüsün ilerleyen zamanlarda yeni varyantlarla etkisini artırması nedeniyle kontrollü sosyal hayat açısından kentsel alanlarda ortam düzenlemesi ve kentsel mekân aktivitelerinin regülasyonu önemli bir konu haline gelmiştir. Merkezi yönetim, kamu düzeni ve halk sağlığını koruma sorumluluğu ile regülatif, rehberlik ve muhafaza edici maksatlarla kentsel mekânın işleyişine müdahale etmektedir. Pandemi merkezinde kontrollü sosyal hayat için devletin mekâna müdahale aracı olarak benimsediği kanun yerine genelgeler ve kurul kararları ile otoriter devletçi yönetim anlayışını ön plana çıkarmaktadır. Nitekim salgınının kamu düzeni ve toplum sağlığı açısından oluşturduğu riski yönetme maksadıyla, Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı genelgeleri ve talimatları doğrultusunda hazırlanan İçişleri Bakanlığı genelgeleri ile valilerin başkanlığında il hıfzıssıhha kurullarının almış olduğu kararlar kentsel mekân aktivitelerini düzenleyen temel metinler haline gelmiştir. Ancak alınan tedbirlerin genelgeler yoluyla uygulanması, hukuk devleti uygulamalarından uzak uygulamaların olağanlaşması sorunsalını beraberinde getirmiştir. Zira idare hukukuna göre genelge, kanunlarının uygulanmasında yorumlamak, açıklamak ve yol göstermek gibi gayelere yönelik hiyerarşik amirlerin astlarına ilettikleri talimatlardır. Bir iç düzenleme niteliği taşıyan

bu talimatlarda, halkın temel hak ve ödevlerine ilişkin herhangi bir hüküm söz konusu olmadığından, vatandaşlara yönelik bağlayıcılığı olan bir metin de değildir. Kısacası genelgeler, sadece ve sadece kamu kurumları ve personelinin var olan yasal hükümlerin ne şekilde uygulayacağını gösteren kuralları içerirler (Gözler, 2019: 819-825). Bu tanımlama, pandemi sürecinde yayınlanan genelgelerin hukuka aykırı olmadığı düşüncesini ve bunun temel nedeninin ise, genelgelerin vatandaşlara yönelik icrai bir işlem olmaması, yani normlar hiyerarşisi içerisinde yer almaması olduğunu ortaya koymaktadır. Vatandaşların temel hak ve hürriyetini kısıtlayan Koronavirüs genelgeleri, bir taraftan kamu düzeni ve halk sağlığını koruma maksadı taşırken, bir taraftan da özgürlük, mülkiyet, seyahat, kişi güvenliği, örgütlenme, çalışma, yaşam, sağlık, yerleşme, barınma ve konut, çevre ve kentli hakları gibi birçok temel anayasal hakkı sınırlandırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Koronavirüs genelgeleri uygulaması, bir nevi devletin varlığı ile toplum bireylerinin varlığının devamlılığı çatışmasının hukukilik tartışmasıdır. Vatandaşların insan olmasından dolayı kendisine sağlanan temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan düzenlemelerin anayasaya uygun bir şekilde kanunla değil de, vatandaşlara yönelik icrai bir işlem olmayan genelgelerle yapılması "hukukî belirlilik" ve "hukukî güvenlik" ilkeleri açısından birçok sakınca doğurmaktadır (Gözler, 2021). Otoriter devlet iktidarı yasamaya ihtiyacı olmaksızın, bizatihi kendisi yasama niteliğine bürünerek doğrudan genelgeler aracılığıyla temel hak ve hürriyetleri sınırlandıran düzenlemeler ortaya koymaktadır.

Bu genelge ve kurul kararları, Koronavirüse yönelik mücadele kapsamında kentsel hareketlilik ve gündelik hayat aktivitelerinin uygulanması safhasında alınan kısıtlama, yasaklama ve tedbir kararlarını içermektedir. Türkiye'de özellikle Koronavirüs ile mücadelenin ikinci dönemi için belirlenen stratejiler bağlamında, "Kontrollü Yeni Normalleşme" süreci, kentsel yaşamın her alanında uygulanması gereken olağanüstü kural ve önlemlerin olağanlaşmasını sağlayan yeni normali de beraberinde getirmiştir. Bu noktada çalışma, Gehl'in (2010) kentsel alan aktiviteleri kategorizasyonundan yararlanarak, pandemi döneminde salgınla mücadele ve kamu düzenini sağlama maksadıyla il bazında alınan kararlarla kentsel gündelik hayattaki zorunlu, isteğe bağlı ve sosyal aktivitelerin nasıl kısıtlandığı ve/veya yasaklandığını ortaya koyma niyetindedir. Cumhurbaşkanı talimatları ve Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu tavsiyeleri ile şekillenen İçişleri Bakanlığı genelgelerini takiben alınan Umumi Hıfzıssıhha Kurul kararları, gündelik yaşamı oluşturan kentsel aktivitelere otoriter devletçi müdahalelerin temel kaynağı olarak görülmektedir.

Zorunlu Kentsel Aktiviteleri Sınırlandıran Müdahaleler

Zorunlu aktiviteler, "her türlü hava koşullarında gerçekleşmesi gereken okula veya işe gitmek, alışveriş yapmak, otobüs beklemek gibi kamusal alanın fiziksel kalitesinden bağımsız olarak gerçekleşen günlük aktiviteleri" ifade etmektedir (Oudeh ve Türkoğlu, 2021: 33). Bu aktiviteler gündelik hayatın akışının kesintiye uğramaması adına iş, ulaşım, yemek gibi temel faaliyetleri nitelemektedir. Bu bağlamda, salgınla birlikte çalışma saatlerinde, toplu taşıma hizmetlerinde, lokanta, restoran, alışveriş merkezi ve pazar/satış yerlerinde uygulanan kısıtlama, yasaklama ve tedbir kararları zorunlu kentsel aktivitelerin sınırlandırılmasına ilişkin önemli örnekler olacaktır.

Koronavirüs salgınının dünyada resmi olarak pandemi ilan edilmesini takiben toplum sağlığı ve kamu düzenini sağlayabilmek adına yürütmenin merkezinde yer alan Cumhurbaşkanlığı tarafından birçok genelge yayınlamıştır (Tablo 1). Bu genelgeler, Koronavirüs kapsamında özellikle kamu kuruluşlarının işleyişi, kamu çalışanlarına yönelik tedbir kararları ve tasarruf önlemlerini içermektedir. Pandemi ile mücadele kapsamında alınan ilk tedbir kamu görevlilerinin yurtdışına çıkışının yasaklanması ve ulusal/uluslararası düzeyde tüm bilimsel, kültürel ve sanatsal aktivitelerin ertelenmesi olmuştur. Yine takip eden genelgelerde kamu çalışanlarına yönelik ilave tedbirler alınarak kamu hizmetlerinde asgari düzeyde personel çalışması ve esnek çalışma yöntemlerine geçiş talimatları verilmiştir. Bu genelgelerin bir kısmı idarenin işleyişine yönelik olmakla birlikte büyük bir kısmı toplumun genelini ilgilendiren metinlerdir. "Tasarruf Tedbirleri" konulu genelgede salgın hastalıklarda yapılması gereken devlet müdahalelerinin zorunlu harcamalarının tasarruf tedbirleri kapsamı dışında tutulacağı vurgulanmıştır.

2020 yılının Mart ayında yayınlanan "Koronavirüs Tedbirleri" konulu genelgede, kentsel toplu taşıma araçlarının yolcu kapasitenin %50'si kadar yolcu taşınma zorunluluğu getirmiştir. Birkaç gün sonra yayınlanan bir diğer genelge ile işçi ve personel servislerinin yolcu kapasitelerinin kurul kararına bırakıldığı görülmektedir. Mart ayı sonunda otobüs ve uçak yolcu taşımacılığı ve sefer düzenlemelerine ilişkin yayınlanan genelgelerde yolcuların seyahat izin belgesi olmaksızın seyahat edemeyecekleri vurgulanmıştır. Haziran ayında kontrollü sosyal hayat sürecine geçilmesi ile birlikte toplu taşıma araçlarında belirlenen yolcu taşıma kapasitesinin %50'si oranında yolcu kabul edileceği yönündeki karar yürürlükten kaldırılmıştır. Bakanlığın 2020 Eylül ayında yayınlamış olduğu genelgede ise minibüs, midibüs ve otobüs gibi sosyal mesafe koşullarının uygulanamayacağı toplu taşıma araçlarında ayakta yolcu taşımaya izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Bunların dışında kalan metro, tren, tramvay gibi raylı sistem araçları ile metrobüslere ilişkin ayakta yolcu taşıma kriterleri İl Umumi Hıfzıssıhha Kurullarına bırakılmıştır. Bakanlığın "Otobüslerde Hayat Eve Sığar (HES) Kodu Zorunluluğu" konulu genelgesinde HES kodu olmadan bilet satışı yapılamayacağı ifade edilmektedir. HES kodu olmaksızın yolcu alan otobüslerin 10 gün süre ile seferlerinden men edileceği de vurgulanmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın "Uçak/Otobüs Seferleri" Konulu Genelgesinde de seyahat izin belgesi olmaksızın yolcuların uçuş yapamayacakları kararı alınmıştır. HES Kodu 2 konulu bir başka genelgede ise başta belediyeler olmak üzere kent içi toplu taşıma hizmeti sağlayan kurum ve kuruluşların sahip olduğu akıllı kart sistemlerine HES uygulamasının bir an önce entegre edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Şehir içi toplu taşıma araçlarına biniş kartlarının kişiselleştirilmesi ve salgın boyunca kentsel ulaşım araçları kullanan vatandaşın takip edilebilmesinin sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın "Ticari Taksiler" Konulu Genelgesinde ise İzmir, Ankara ve İstanbul kentlerinde ticari taksilerin plakasının son hanesine göre, diğer illerde ise valilik değerlendirmesi sonucu belirli bir kısıtlama ile trafiğe çıkması öngörülmüştür.

Tablo 1: Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında Zorunlu Kentsel Aktiviteleri Sınırlandıran Cumhurbaşkanlığı Genelgeleri

Tarih	Genelge No	Konu
03/13/2020	2020/2	COVID-19 Kapsamında Kamu Görevlilerinin Yurt Dışına Çıkışının Durdurulması
03/20/2020	2020/3	COVID-19 Kapsamında Ulusal ve Uluslararası Organizasyonların Ertelenmesi
03/22/2020	2020/4	COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik İlave Tedbirler
04/02/2020	2020/5	COVID-19 Salgınının Kamu İhale Sözleşmelerine Etkisi
04/08/2020	2020/6	COVID-19 Kapsamında Dış Ticaret Organizasyonlarının Koordinasyonu
05/29/2020	2020/8	COVID-19 Kapsamında Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Normalleşme ve Alınacak Tedbirler
08/26/2020	2020/11	COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik Tedbirler
03/01/2021	2021/5	COVID-19 Kapsamında Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Normalleşme ve Alınacak Tedbirler
04/14/2021	2021/8	COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik Tedbirler
06/30/2021	2021/13	COVID-19 Kapsamında Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Normalleşme ve Alınacak Tedbirler
06/30/2021	2021/14	Tasarruf Tedbirleri

İçişleri Bakanlığı'nın Mayıs ayında yayınlanan "Pazar/Satış Yerleri" konulu genelgesiyle meyve, sebze satılan pazaryerlerinde "giyim, oyuncak, süs eşyası, çanta vb. zaruri olmayan ihtiyaç maddelerinin satışı"nın durdurulması kararı alınmıştır. Ancak çok geçmeden tüm ülkede bulunan il, ilçe ve beldede uygulanmak üzere semt pazarlarında yapılan satışların geçici süreliğine faaliyetlerinin kısıtlama kararının kaldırıldığı görülmektedir.

İçişleri Bakanlığı, 2020 Mart ayı COVID 19 tedbirleri genelgesi kapsamında faaliyeti durdurulmuş münhal dinlenme ve eğlenme mekânları olarak faaliyet gösteren işyerlerinden lokanta, restoran ve pastane benzeri yiyecek hizmetleri veren işletmelerin, yayınlanan yeni genelgeler ("Genelgemizin Uygulamasına İlişkin Açıklamalar" ve "Alışveriş Merkezleri" konulu genelgeleri) ile faaliyetlerine başlayabileceği kararlaştırılmıştır. Aynı genelgede, dinlenme tesislerine entegre hizmet veren lokanta, restoran ile işlerinin niteliği gereği "gel al" ya da "paket servis" şeklinde hizmet veren işletmeler saat kısıtlamasında muaf tutulmuştur. 2021 Nisan ayı "Tam Kapanma Tedbirleri" kapsamında yayınlanan genelge ile zincir ve süper marketlerin kapanma saat ve günleri belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında Zorunlu Kentsel Aktiviteleri Sınırlandıran Karar Örnekleri

Genelge Tarihi	Dayanak	Karar	Konu
23.03.2020	İçişleri Bakanlığının "Coronavirüs Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Toplu Taşıma Araçlarına Yönelik Düzenleme
26.03.2020	İçişleri Bakanlığının "Coronavirüs Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Toplu Taşıma Araçlarına Yönelik Düzenleme
02.06.2020	İçişleri Bakanlığının "Şehirlerarası Otobüs Yolcu Taşımacılığı" Konulu Ek Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Şehirlerarası Ulaşımda Seyahat İzin Kurul Uygulaması
12.09.2020	İçişleri Bakanlığının "Uçak/Otobüs Seferleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Uçak Seferlerinde Seyahat İzin Kurul Uygulaması
29.03.2020	İçişleri Bakanlığının "Ticari Taksiler" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Ticari Taksi Sayılarının Sınırlandırılması
27.03.2020	İçişleri Bakanlığı "Tam Kapanma Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Semt Pazarlarına İlişkin Düzenleme
07.05.2020	İçişleri Bakanlığının "Pazaryeri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Pazaryeri Faaliyetlerinin Kısıtlanması
30.05.2020	İçişleri Bakanlığının "Alışveriş Merkezleri Hk." Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Faaliyetleri Kısıtlanan İşletmelerin Normalleşme Süreci
27.04.2021	İçişleri Bakanlığı "Tam Kapanma Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Semt Pazarlarına İlişkin Düzenleme

İsteğe Bağlı Kentsel Aktiviteleri Sınırlandıran Müdahaleler

İsteğe Bağlı Kentsel Aktiviteler, dışarıda yapılması özellikle keyifli olan rekreasyon aktivitelerini kapsamaktadır. Aktivitelerin gerçekleşeceği yer ve durum insanları durmaya, oturmaya, yemek yemeye, oynamaya vb. aktivitelere davet ettiğinden, bu kategoride çok çeşitli isteğe bağlı etkinlikler gerçekleştirilebilir (Gehl,1987: 11). Bu bağlamda, her türlü sosyal ve kültürel faaliyet, dans ve canlı müzik aktiviteleri, tüm sinema, tiyatro, konser etkinlikleri, düğün, nişan, kına gecesi etkinliklerine katılım isteğe bağlı kentsel aktiviteler içerisinde olup bu aktivitelere ilişkin tedbir kararları bu aktiviteleri sınırlandırıcı müdahalelere örnek teşkil etmektedir.

İçişleri Bakanlığı, 2020 Mart ayı COVID 19 tedbirleri genelgesi kapsamında alınan İl Hıfzıssıhha Kurul kararları ile yüz elli bine yakın işletmenin geçici olarak faaliyetlerini durdurmuştur (Tablo 3). Genelge vasıtasıyla bar, birahane, çalgılı/müzikli lokanta/kafe, çay bahçesi, diskotek, gazino, gece kulübü, gösteri merkezi, çocuk oyun alanları, kahvehane, kafeterya, internet salonu, lunapark, konser salonu, düğün salonu, sinema, taverna, tiyatro olmak üzere birçok isteğe bağlı kentsel aktivite alanının faaliyetlerine son verilmiştir. Haziran ayı başında yayınlanan genelgede yiyecek hizmetleri veren işletmelerin belirlenen işletme usulleri dâhilinde faaliyetlerine izin verildiği ancak iskambil, okey, tavla, nargile, dans ve canlı müzik aktivitelerine sahip işletmelerin bu izinden faydalanamadığı görülmektedir. Yine aynı genelgede bahse konu işletmeler için 22: 00 olarak belirlenmiş olan hizmet verme saat sınırlamasının turizm tesisleri için geçerli olmadığı da ifade edilmiştir. Bakanlığın Eylül ayında yayınlamış olduğu "Umuma açık İstirahat ve Eğlence Yerleri" konulu genelgesinde eğlence yeri olarak tanımlanan bar, taverna, diskotek, gazino ve gece kulübü benzeri işletmelerin belediye ve il özel idarelerine başvurarak faaliyet konularında yaptıkları değişikliklerle hizmet vermeye devam ettiklerinin tespit edildiği vurgulanmaktadır (Tablo 3). Bu bağlamda, bahse konu işletmelerin tali faaliyetlerine izin verilmeyeceği ve ana faaliyet konularının değiştirilerek yeniden ruhsatlandırma işlemi yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

İçişleri Bakanlığı'nın Haziran ayında yayınlamış olduğu genelgede; düğün, nişan, nikâh, kına gecesi, sünnet düğünü gibi kentsel sosyal aktivitelere getirilen yasağın kaldırılması sonrasında da İçişleri Bakanlığı'nın yaz aylarının gelmesiyle arttığı ifade edilen faaliyetlere yönelik denetimler yapacağı ifade edilmektedir. Benzer bir şekilde sahil bölgelerinde yer alan turizm beldelerinde hizmet veren eğlence yerleri ve akşam saatlerinden itibaren eğlence yerlerine dönüşebilecek yerlerin de denetime tabi tutulacağı belirtilmiştir. Ağustos ayında yayınlanan bir başka İçişleri Bakanlığı genelgesinde belirlenen 14 ilde sünnet düğünü, kına gecesi, nişan benzeri sosyal aktivitelere izin verilmeyeceği ifade edilmektedir. Bu illerde yapılacak düğünlere izin verildiği ancak bu aktivitelere katılacak 65 yaş üstü ve 15 yaş altı çocuklara müsaade edilmeyeceği de ifade edilmiştir. Düğünlerde dans ve oyun aktivitelerine de izin verilmeyeceği genelgede dikkat çeken düzenlemelerden biridir. Ayrıca bu tür aktiviteler yiyecek servisi de müsaade edilmeyen faaliyetlerden biridir. Bakanlığın Eylül ayında yayınlamış olduğu genelgede düğün, nişan, nikâh, kına gecesi, sünnet düğünü gibi kentsel sosyal aktivitelere en fazla bir saat olmak üzere süre kısıtlaması getirdiği görülmektedir. Düğünle-

rin ancak ve ancak dans, oyun, yemek olmaksızın nikâh merasimi şeklinde yapılabileceği vurgulanmıştır. Bakanlığın Eylül ayında yayınlamış olduğu bir başka genelgede meskenler hariç olmak üzere kamuya açık tüm alanlarda maske takma zorunluluğu getirildiği görülmektedir. Restoran, otel ve kafe benzeri eğlence yerlerinde saat 24: 00'dan sonra (kayıttan dâhil olmak üzere) hiçbir müzik yayınına izin verilmeyeceği ifade edilmektedir.

Nisan ve Mayıs ayı genelgelerinde, Ramazan ayı ile birlikte sosyal hareketliliğin artabileceği öngörülerek, fiziksel temas ve solunum benzeri yollarla bulaş riski nedeniyle sosyal izolasyonu temin etme mecburiyeti vurgulanmıştır. Bu sebeple, Ramazan ayı boyunca, mezarlık ve türbe ziyaretlerinin kısıtlanması ve iftar çadırlarına izin verilmemesi kararı alınmıştır. Buna karşılık, 16 Mart 2020 tarihi itibarıyla yasaklanmış olan cami ve mescitlerde cemaatle namaz ibadetine, Mayıs ayı sonu itibariyle (sadece öğle, ikindi ve Cuma olmak koşuluyla) izin verilmiştir.

Bakanlığın 2021'in Nisan ayında yayınlamış olduğu Ramazan Tedbirlerine yönelik genelgede, teravih namazlarının evde kılınması ve iftar veya sahurlarda eve misafir kabul edilmemesi gerekliliği vurgulanmıştır. Yine aynı ay çıkarılan kısmi kapanmaya yönelik genelgede, vaka sayılarında yaşanan hızlı artış nedeniyle, 2 haftalık kapanmaya gidildiği ifade edilmektedir. Bu genelge kapsamında ifade edilen sokağa çıkma kısıtlaması/yasağına yönelik Türkiye'de bulunan yabancılara muafiyet tanınacağı genelgede dikkat çeken bir diğer uygulama olmuştur. Turistik faaliyetler kapsamında değerlendirilen kısa ve geçici geziler için Türkiye'de bulunan yabancılar sokağa çıkma kısıtlamasından muaf tutulmuştur. Genelgede 65 yaş üstü ve 18 yaş altı gençler için belirli sokağa çıkma saatleri dışında sokağa çıkma yasağı ve hafta içi hafta sonu fark etmeksizin toplu ulaşım araçlarını kullanma yasağı getirilmiştir. Sokağa çıkma kısıtlamasının uygulandığı saat ve günlerde şehirlerarası yolculuklara da izin verilmemiştir. Doktor randevusu, cenaze işlemleri, ÖSYM sınavına katılım, askerlik hizmetini tamamlama ve ceza infaz kurumlarından salıverilme gibi hususlar zorunlu haller sayılmış ve seyahat iznine tabi olacakları ifade edilmiştir.

28-29 Mart 2020 tarihinde başlamak üzere vatandaşların hafta sonları yerleşim birimleri içindeki mesire alanlarında, yemekli kır gezisi, piknik, yürüyüş, koşu, spor gibi sosyal aktivitelerde bulunması yasaklanmıştır. Genelgede yerleşim merkezinin salgın yayılımına göre bu kısıtlamanın hafta içine de genişletebileceği vurgulanmıştır.

Tablo 3: Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında İsteğe Bağlı Kentsel Aktiviteleri Sınırlandıran Karar Örnekleri

Genelge Tarihi	Dayanak	Karar	Konusu
16.03.2020	İçişleri Bakanlığının "Coronavirüs Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerin Durdurulması
01.06.2020	İçişleri Bakanlığının "Lokanta, Restoran, Kafe vb.	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Geçici Süreliğine Durdurulan İşyeri Faaliyetlerinin Yeniden Başlaması

	İşyerleri; Park, Piknik Alanları; Mesire Yerleri ve Giyim Pazarları" Konulu Genelgesi		
25.08.2020	İçişleri Bakanlığının "Kına Gecesi, Nişan vb. Etkinlikler" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	14 ilde Sünnet Düğünü, Kına Gecesi, Nişan vb. Etkinliklerin Yasaklanması
15.09.2020	İçişleri Bakanlığının "Umuma Açık İstirahat ve Eğlence Yerleri" Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Eğlence Yerlerinin Tali Faaliyetlerine İzin Verilmemesine İlişkin Düzenleme
02.09.2020	İçişleri Bakanlığının "Düğün, Kına Gecesi, Nişan vb. Etkinlikler" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	81 İlde Sünnet Düğünü, Kına Gecesi, Nişan vb. Etkinliklerin Yasaklanması
27.03.2020	İçişleri Bakanlığının "Park, Mesire, Piknik Yerleri" Konulu Ek Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Hafta Sonu Piknik, Spor, Yürüyüş Faaliyetlerinin Durdurulması
22.04.2020	İçişleri Bakanlığının "Ramazan Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Türbe Ziyareti ve Ramazan Toplu Yemek Faaliyetlerinin Yasaklanması
22.05.2020	İçişleri Bakanlığının "Cami ve Mescitlerde Cemaatle İbadet Edilmesi" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	İbadet Faaliyetlerinin Kısıtlanması ve Sokağa Çıkma Kısıtlaması
26.06.2020	İçişleri Bakanlığının "Kademeli Normalleşme Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	İnternet Kafeleri/Salonları ile Elektronik Oyun Yerlerinin Faaliyetlerine İzin Verilmesi
03.07.2020	İçişleri Bakanlığının "Konaklama Tesislerinde Uygulanacak Standartlar" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Güvenli Turizm Sertifikası Uygulaması
04.07.2020	İçişleri Bakanlığının "Lunapark ve Tematik Parklarda Uygulanacak Tedbirler" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Lunapark ve Tematik Parklarla İlgili Alınması Gereken Önlemler
13.08.2020	Sağlık Bakanlığı COVID-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Bilardo Salonlarında Alınması Gereken Önlemler

Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını kapsayan yaz mevsimi boyunca çıkarılan genelgelerde (Tablo 3), 17 Mart tarihinden beri etkinlikleri durdurulan İnternet kafe/ve elektronik oyun salonlarının, bilardo salonlarının, lunapark ve tematik parkların (gezici olmamak kaydıyla) kontrollü sosyal hayat çerçevesinde faaliyetlerine devam edebileceği kararı alınmıştır.

Temmuz ayında turizm faaliyetlerinin düzenlenmesi adına yayınlanan genelgede, tüm otel ve konaklama tesislerinin sertifika vermeye yetkilendirilmiş sertifikasyon kuruluşlarından almak kaydıyla "Güvenli Turizm Sertifikası"na sahip olma zorunluluğu getirilmiştir.

Sosyal Kentsel Aktiviteleri Sınırlandıran Müdahaleler

Sosyal faaliyetler, insanların aynı mekânlarda hareket etmelerinin ve aynı mekânlarda bulunmalarının doğrudan bir sonucu olarak kendiliğinden ortaya çıkarmaktadır. Neredeyse tüm durumlarda diğer iki faaliyet kategorisiyle bağlantılı faaliyetlerden meydana gelmesi nedeniyle bu faaliyetler aynı zamanda "sonuçlanan" faaliyetler olarak da adlandırılabilirler. Birbirlerinin yanından geçen, buluşan veya görüş alanı içinde bulunan insanlar hep aynı mekânda aktivitelerini gerçekleştirdikleri için diğer etkinliklerin başladığı ve sonuçlandığı anlar, sosyal aktivitelerin anlamlandığı anlardır. Bu bakımdan sokağa çıkma kısıtlamaları, tam ve kısmi kapanma kararları, il giriş çıkışlarına ilişkin yasaklamalar sosyal kentsel aktiviteleri sınırlandıran müdahalelere verilebilecek en iyi örneklerdir.

COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik İlave Tedbirler Konulu Cumhurbaşkanlığı Genelgesine istinaden alınan il hıfzıssıhha kararlarında, COVID 19'a ilişkin herhangi bir seyahat ya da temas öyküsü olan vatandaşların hasta olmasalar dahi 14 gün süreyle evde izleme ve izolasyona tabi tutulmaları öngörülmüştür. Bu vatandaşlar Koronavirüse yakalanmamış olsalar da belirlenen süre içinde her gün aranarak evde takip edilmeleri ve tedbirlere uymayan kişilerin iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları ifade edilmiştir. Ağustos ayında yayınlanan bir başka genelge ve bu genelgeye istinaden alınan İl Hıfzıssıhha Kurul kararlarında, süresi 7 güne indirilen izolasyon sürecine uyulup uyulmadığının valilik ve kolluk birimlerince birebir takip edilmesi öngörülmüştür. Vatandaşların tedbir koşullarına uyumlarını denetlemek maksadıyla İl Salgın Denetim Merkezleri ve bu merkezlere bağlı çalışan mahalle denetim ekipleri oluşturulmuştur. Bakanlığın Eylül ayında yayınlamış olduğu bir diğer genelgede, salgınla mücadele kapsamında daha önce oluşturulan mahalle denetim ekiplerinin izolasyon koşullarını ihlal eden kişilerin izolasyon sürelerini yurt veya pansiyonlarda tamamlatılmasına karar verildiği vurgulanmaktadır.

2021 Nisan ayında düzenlenen Cumhurbaşkanlığı Kabine toplantısında alınan kararlar doğrultusunda 2 haftalık kısmi kapanma kararı alınmıştır (14.04.2021 tarih ve 6638 sayılı Genelge). Kararın gerekçesinde salgının toplum sağlığına etkisi ve kamu düzeni açısından oluşturduğu riskin, hastalığın yayılım hızının kontrol altına alınması açısından kısmi kapanmayı mecbur kıldığı vurgulanmıştır. Kapanma vakitleri hafta sonları tüm gün boyunca olmasına karşın hafta içi 19.00-05.00 saatleri arasında uygulanması öngörülmüştür. Hafta sonları zorunlu ihtiyaçlar için yasaklanan saatlerde market, manav ve kasaplara gidilebildiği halde, 65 yaş ve üzeri ile 18 yaş altındaki vatandaşlar bu haktan faydalanamamışlardır. Tablo 4'te Nisan ve Mayıs ayı boyunca kısmi ve tam kapanma uygulamalarının benzer yasaklar ve kısıtlamalarla devam ettiği görülmektedir. Nitekim bu karardan yaklaşık iki hafta sonra yapılan bir diğer Cumhurbaşkanlığı Kabine toplantısında ise kısmi kapanma tedbirlerine yeni önlemler eklenerek yaklaşık üç haftalık bir süre için tam kapanma kararı alınmıştır (26.04.2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kabine toplantısı).

Nisan 2020 tarihinde yayınlanan bir genelgeye istinaden alınan il hıfzıssıhha kurul kararları ile Büyükşehir statüsündeki 30 il ile vaka sayılarının fazla olduğu Zonguldak illerine yapılacak tüm giriş ve çıkışların 15 gün süre ile yasaklanması kararı alınmıştır. Tüm vatandaşların genelge ve kurul kararlarında belirtilen süre boyunca bulundukları şehirlerde kalmaları istenmiştir. Ancak Bakanlığın 2021 Nisan ayı sonunda yayınladığı "Görev Belgesi Düzenlenmesi" başlıklı genelgeye bağlı olarak, tam kapanma döneminde de temel önceliğe sahip üretim, imalat, tedarik ve lojistik sektörlerinde herhangi bir aksama yaşanmaması için bu sektörde çalışanlara sokağa çıkma muafiyeti getirilmiştir.

Tablo 4: Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında Sosyal Kentsel Aktiviteleri Sınırlandıran Karar Örnekleri

Genelge Tarihi	Dayanak	Karar	Konusu
22.03.2020	COVID-19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik İlave Tedbirler Konulu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Evde İzolasyon Uygulamaları
14.08.2020	İçişleri Bakanlığı"İzolasyon Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Mahalle Salgın Denetim Ekiplerinin Oluşturulması
14.04.2020	İçişleri Bakanlığı "Kısmi Kapanma" Konulu Genelge	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Sokağa Çıkma Kısıtlaması
18.04.2020	İçişleri Bakanlığının "Şehir Giriş/Çıkış Tedbirleri ve Yaş Sınırlaması" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	İl Giriş-Çıkış Kontrolü Düzenlemeleri
21.04.2020	İçişleri Bakanlığının "Tam Kapanma Tedbirleri" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Tam Kapanma
03.05.2020	İçişleri Bakanlığı Sokağa Çıkma Kısıtlaması Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Sokağa Çıkma Kısıtlaması
07.05.2020	İçişleri Bakanlığı Tam Kapanma Tedbirleri Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Tam Kapanma
15.05.2020	İçişleri Bakanlığı Talimatları	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Kısmi Sokağa Çıkma Yasakları
21.05.2020	İçişleri Bakanlığının "Sokağa Çıkma Kısıtlaması" Konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Sokağa Çıkma Kısıtlaması
06.06.2020	İçişleri Bakanlığının "18 Yaş Altı ve 65 Yaş Üzeri Kişilerin Sokağa Çıkma Kısıtlaması" konulu Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	Gençlere Uygulanan Sokağa Çıkma Kısıtlamasının Kaldırılması
14.04.2021	İçişleri Bakanlığının Kısmi Kapanma Genelgesi	İl Hıfzıssıhha Kurul Kararı	İki Haftalık Kısmi Kapanma

Mayıs ayında yayınlanan bir başka genelge ile şehir giriş-çıkışlarının kısıtlandığı/yasaklandığı büyükşehir statünde yer alan 30 ilin vaka sayılarına paralel olarak 14'e düşürüldüğü görülmektedir. 10 Nisan 2020 tarihinde 30 büyükşehir ve Zonguldak için 2 gün boyunca sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş, bu yasaklar Ramazan Bayramını kapsayan 4 gün boyunca tüm ülkede uygulanmıştır. 14 Nisan 2021 tarihinden itibaren kısmi, 29 Nisan 2021 tarihinden itibaren tam kapanma olmak üzere hayata geçirilen tedbirler sonrasında, 18 Mayıs 2021'de "Kademeli Normalleşme Tedbirleri" başlıklı genelge ile kademeli normalleşme dönemine geçiş sağlanmıştır. Genelge ile hafta içi ve hafta sonu sokağa çıkma saatlerinde düzenlemeler yapılmıştır. Yaz aylarında kısıtlamalar kaldırılsa da, 20 Kasım 2020 tarihinde tekrar uygulanmaya başlanmıştır.

Sonuç itibarıyla, Koronavirüs salgını esnasında karşı karşıya kalınan kriz atmosferi, toplumun gündelik rutin aktivitelerinin bazı kısıtlama, sınırlama ve hatta yasaklamalara maruz kalmasına neden olmuştur. Devletin kamu sağlığı ve güvenliğini sağlanma arzusu, halkın gündelik hayat faaliyetlerinin düzenlemeler yoluyla kısıtlanması ve yasaklanmasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, salgın nedeniyle yukarıda ifade ettiğimiz kısıtlayıcı düzenlemeler; toplumun ifade ve toplanma özgürlüğü (Habermas, 2015), kolektif belleğin sürekliliği (Negt ve Kluge, 1993), herkesin eşit hak ve hürriyete sahip olması (Mitchell, 2003) ve kamusal mekânların herkese açık olması (Arendt, 2016) gibi demokratik bir toplumsal yaşamın olmazsa olmaz öğeleri sekteye uğramaktadır. Nitekim bazen yüksek riskli olarak tanımlanan toplumun bazı kesimleri (65 yaş üstü, 15, 18 ve/veya 20 yaş alt, kronik rahatsızlığı olanlar vb.) bazen ise tüm vatandaşlara yönelik alınan salgına karşı tedbir başlığı altındaki kararlar, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması ve engellenmesine neden olmaktadır. Alınan kısıtlama, yasaklama ve tedbir karalarının konu, içerik, hedef kitle ve zaman açısından tutarlılık göstermemesi, kamusal ve özel alan sınırlarının aşındırılmasına ve keyfi politik uygulamalar ile halkın hürriyetinin kısıtlanmasına neden olmaktadır. Kriz boyunca kentsel gündelik yaşamın olmazsa olmaz, isteğe bağlı ya da hayatın akışı gereği içinde bulunduğumuz sosyal aktiviteleri düzenleyen kararların, çeşitli istisnai kısıtlama ve yasaklamalar ile kristalize edilerek formel yasal sisteme paralel çalışan kalıcı bir hukuki yapıya dönüştürüldüğü görülmektedir. Kriz yönetimine ilişkin politika uygulamalarının merkezi iktidarın yukarıdan aşağıya verdiği bir talimatla başladığı görülmektedir. Nihai gücün Cumhurbaşkanının elinde olduğu ve pandemi krizinin yönetilmesine yönelik alınan kararların uygulamaya geçmesinde, hiyerarşik olarak tüm kurumlara rehberlik ettiği söylenebilir. Böyle bir yönetim tarzı, Poulantzas'ın (1978) vurguladığı, merkezi hükümetin tahakkümü altında işleyen, devletin kanun yerine kararnamelerle yönetildiği, krizin derinliğine bağlı olarak devletin zor aygıtlarının kullanımının arttığı yeni bir devlet biçimine denk düşmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın temel argümanına koşut olarak genel geçer, resmi ve dünya çapında normlar yerine hakim iktidar tarafından belirlenen konjonktür, durum ve çıkarlara uygun düzenlemelerle sınırlarının çizildiği yeni bir normal söz konusudur. Yaşanan Koronavirüs krizinin kentlerde meydana gelen ve gelecek krizlerin ilk ve sonuncusu olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, Jessop'un (1985: 99) ifadesiyle otoriter devletçi eğilimler, krizlerin sıklık ve şiddetinin artmasıyla normalleşebilecektir. Nitekim bu ça-

lışma, Koronavirüs örneği üzerinden kriz atmosferinde iktidarın olağan bir uygulaması olarak görünen istisnai unsurların, krizler aracılığıyla formel devlet sistemine paralel çalışan kalıcı bir yapıya dönüştüğünü savlamaktadır.

Diğer taraftan kentsel kamusal alanlar, "kentte yaşayan herkesin bulunabildiği, var olabildiği, tartışabildiği, susabildiği ve dolayısıyla kentte yaşayan herkesi ilgilendiren mekânlar" olarak tanımlanmaktadır (Tanyeli, 2011: 42'den aktaran Çekmecelioğlu ve Erdönmez, 2018: 487). O halde kentsel aktiviteler ise, kentin ortak alanlarında kamusallığı üreten ve böylece insanların kişisel, kültürel ve politik mesaj alışverişinde bulunma fırsatlarının sağlanmasına yardımcı olan faaliyetlerdir. Bu aktivitelerin şehirlerde yeterince ve özgürce sağlanabilmesi, genelgeler, kurul kararları ya da merkezi iktidar talimatları ile değil, ancak ve ancak kentli haklarını içeren temel hak ve özgürlükleri belirleyen anayasaya bağlıdır. Fakat Koronavirüs ile mücadele kapsamında gerçek gücün hızla hükümet ve idari sistemin kurgulandığı cumhurbaşkanı ofisinde yoğunlaştığı, kriz yönetiminde yasamaya ihtiyacı olmaksızın, bizatihi kendisi yasama niteliğine bürünerek doğrudan kararnameler aracılığıyla sürecin yönetildiği söylenebilir. Krizin derinliğine bağlı olarak devletin kısıtlama ve yasaklama kararlarını artırdığı, yasalar yerine genelgeler, talimatlar, kurul kararları ile sürecin yönetilmeye çalışıldığı aşikârdır. Kısacası, devletin siyasal ve kurumsal pratikleri üzerinden kentsel gündelik hayatı çok biçimli bir şekilde kısıtlayan bu yeni normal devlet formu, politik demokrasi kurumlarını yok etmeden pandeminin kendisine sağladığı olağanüstü hal avantajlarıyla otoriterleşme eğilimi göstermektedir.

Sonuç

Somut ve soyut mekânların üretim süreçlerine vurgu yapan Lefebvre (2014), mekânın kavramsallaştırılmasında güç ilişkileri üzerinde durmaktadır. Peet'e (1979) göre mekân, maddi yapısı ve biçimlenişi gereği, üzerinde hâkimiyete sahip olanın çıkarlarına hizmet eden ve onun düzenlemeleri ile üretilen bir üründür. O nedenle, otorite ve toplum arasındaki güç ilişkileri, kapitalist üretim ilişkileri ve toplumsal sınıf ilişkilerini anlamak için mekânı biçimlendiren ve düzenleyen karar alma mekanizmalarını incelemek gerekmektedir. Nitekim mekân toplumsal yapılar ve devlet kurumlarının faaliyetleri ile üretilen ve bu faaliyetleri üreten dinamik süreçleri ifade etmektedir. Coğrafya/mekân kavramsallığı odağında mekân bir taraftan kültürel formların ve toplumların yeniden üretildiği alanlar iken, diğer taraftan gündelik aktivitelerin ve güç ilişkilerinin ürettiği ürünlerdir (Pred, 1984).

"Kurumsal projeler" nesnelerin ve bireylerin mekândaki hareket alanlarını üreten güzergâhlar vasıtasıyla oluşan sosyal yapıların belirleyicileridir (Pred, 1984: 282). Kurumsal projeler, kişisel ve toplumsal bilincin oluşumunda önemli bir role sahiptir. Nitekim belirli bir otoritenin yönlendirmesi ile oluşan güzergâhların dışına çıkan bireysel yolların hükmü yoktur. Devlet otoritesi tarafından belirlenen toplumsal ayrımlar, bazı aktivitelere izin verirken, bazı aktiviteleri kısıtlayabilir (Elden, 2009). Özellikle kamusal mekânların normatif inşasında, mekânın tanımı ve toplumun bu mekânlarda nasıl hareket edeceklerine ilişkin süreçler, güç ilişkilerinden ayrı düşünülemez (Mitchell, 2003). Devlet otoritesinin belirlediği kısıtlamalar ve sınırlamalar ile buna maruz kalan halk arasındaki çatışma normatif kamusal alanı inşa etmektedir. Mekânın toplum,

birey, mal ve hizmetlerin karşılıklı ilişkiler içinde oluşan cisimsel ve düşünsel hareketlerin ürettiği heterojen bir yer (Massey, 1993) olduğu düşünüldüğünde, devletin bu yer üzerinde sınırlamalar getirerek hareketliliği azaltması, aksiyon ile üretilen mekânın (Pred, 1984) gelişimini engelleyecektir. Bu bağlamda, çalışmanın konusu olan Koronavirüs krizine karşı düzeni sağlamak adına kamusal alanlara ve gündelik yaşam pratiklerine getirilen kısıtlama ve sınırlamalar, aksiyon ile inşa edilen kentsel mekânı kavramsal bağlamından koparan uygulamalar olacaktır. Nitekim literatürde vurgu yapılan çok aktörlülük, heterojenlik, etkileşimlilik, dinamiklik, akışkanlık ve hareketlilik üzerine toplumsal olarak inşa edilen mekâna karşılık, merkezi hükümetin belirlediği sınırlamalar çerçevesinde inşa edilen mekân arasındaki ilişkilerde güçlenen otoriter devletçi yaklaşım, mekânın kavramsallığı açısından incelenmesi gereken önemli bir konuya dönüşmektedir.

Poulantzas'ın olağan ve olağanüstü (istisnai) devletler ayrımında (Jessop, 1985), istisnai devlet tipi sahip olunan bir hegemonya krizine cevaben ortaya çıkmaktadır. Bu kriz atmosferi, iktidarın görev ve sorumluluklarını yalnızca anayasa ve hukukun üstünlüğü sınırları içerisinde icra ettiği devlet biçiminden, krize karşı statükoyu sağlayabilmek adına kendi hegemonyasını kurmaya çalışan bir devlet biçimine geçişin habercisidir. Bu geçiş, hem yönetimsel hem de toplumun gündelik yaşamını derinden etkileyecek otoriter değişimleri de beraberinde getirmektedir. Aslında Poulantzas'a (1978) göre kapitalist devletin olağan biçimlerinden biri olarak sınıflandırılan otoriter devletçilik, belli bir seviyede de olsa demokrasinin var olduğu bir devlet biçimidir. Fakat devletin toplum ve kamusal alana istisnai müdahaleleri, modern devletin kalıcı aygıtları haline getirilmektedir (Jessop, 1985). Bu değişimlerin en önemlisi, hukukiliğin önemsenmediği, uygulamalarda keyfiyetin egemen olduğu, böylece halkın hürriyetinin kısıtlandığı yeni bir devlet biçiminin ortaya çıkmasıdır. Bu yeni normal devlet biçimi, vatandaşların kamuya ilişkin bilgiye erişemediği, kamusal alan sınırlarının belirsizleştiği ve halkın gündelik hayatına dair kararların iktidar tekelinde belirlendiği (Poulantzas, 1978: 217-231; Jessop, 1985: 98) bir yaşamı beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, Koronavirüs pandemisinin gölgesinde otoriter devlet yaklaşımının kentsel gündelik hayata müdahaleleri bu teorik temele paralel okunabilir. Nitekim büyük ölçekli kentsel projelere yönelik kararlar, kentsel dönüşüm uygulamaları bağlamında acele kamulaştırmalar, arz yönlü büyüme odaklı kentsel siyasaların bir çıktısı olan arazi toplulaştırma, orman vasfını yitirmiş arazi tespiti ve imar planı değişikliği kararları gibi büyük kentsel müdahale biçimleri bile icra-i bir işlem üzerinden (normlar hiyerarşisi dâhilinde) uygulanmaktadır. Ancak buna karşın, tüm Türkiye'deki gündelik yaşam aktivitelerini ve cereyan ettiği kentsel kamusal alanları ilgilendiren pandemi kısıtlamaları ve yasaklamaları icra-i bir işlem formunda değildir (Gözler, 2021). Bu müdahaleler kapsam ve belirlilik-belirsizlik açısından düşünüldüğünde, diğer kentsel müdahale biçimlerine oranla çok daha geniş kitlelere ve mekânlara sirayet ettiği gibi, salgının ve dolayısıyla alınacak önlemlerin bilinmezliğinin süreğenliği, bu otoriter devlet müdahalelerini istisnai değil, modern devlet yapısının kalıcı ve yapısal birer aygıtı haline getirmektedir. Dahası bu otoriter müdahalelerin karşı karşıya kalındığı esas alanlar tüm kentler ve kentli halkın gündelik yaşam aktiviteleri olduğunda, toplumun belirli kesimleri değil, tüm toplumu ilgilendiren temel hak ve özgürlüklere

müdahaleyi ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, otoriter devletçiliğin devlet rejim tartışmaları kadar kentsel kamusal mekân ve gündelik yaşam tartışmalarının da odak noktası olması gerekliliğini vurgulamakta fayda görmektedir.

Devletin otoriterleşme eğilimi ile kentsel mekân arasındaki ilişki üzerinden geliştirilen çalışmanın varsayımının temel kaynağı olarak kentsel gündelik hayata yönelik alınan kısıtlama, yasaklama ve tedbir kararları işaret edilmektedir. Nitekim koronavirüs krizi ile mücadele ve kamu düzenini sağlama adına çıkarılan genelgelerinin uygulama alanın kamusal alan ve gündelik yaşam pratikleri olması, literatürde vurgulanan keyfi politik düzenlemeler ile toplumun hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması, yetkinin yürütme organında toplanması ve gündelik hayatın her geçen gün biraz daha merkezi devlet kontrolüne geçmesi (Poulantzas, 1978; Jessop, 1985; Karahanoğulları ve Türk, 2018) olarak tanımlanan otoriter devletçiliğin kentleştiğini ve mekansallaştığını göstermektedir.

Koronavirüs salgını çerçevesince, devletin temel sorumluluklarından biri olan kişi hak ve hürriyetlerinin korunduğu sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, yine devletin asli görevlerinden biri olan bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadele eylemi ile baskılanmaktadır. Gramsci'nin (1997) hegemonya anlatımına paralel olarak, Koronavirüs salgınına karşı alınan tedbir kararlarında da rıza, zorlama ve hegemonya bir aradadır. Zira devlet, salgının etkilerini gösterdiği günden bu yana, baskı aygıtlarını gerektiğinde hegemonik sistemi konsolide etmek, kamu düzenini sağlamak veya tedbirlere karşı direnenleri baskı altında tutabilmek adına hem ideolojik hem de baskı aygıtlarını kullanarak hegemonyasının toplumsal meşruluğu sağlamaktadır. Bir taraftan iktidarın tek elden yayınladığı genelgeler, talimatlar, kurul kararları gibi baskı aygıtları ile korunan hegemonya, bir taraftan da toplumun sağlık endişesi nedeniyle rıza göstermesi sayesinde toplum nezdinde meşruiyetini sağlamaktadır. Bu rıza gösterme durumu; krizlerin sıklığı, şiddeti ve süresi bağlamında değerlendirilmesi gereken önemli bir sorundur. Zira devletlerin kriz atmosferlerinde göstermiş oldukları reaksiyonlar, bireylerin gösterdikleri rıza-direnç eksenine göre yeni bir devlet biçiminin oluşumunun temel taşları haline gelecektir. Çalışmanın bu noktada vurgu yaptığı temel unsur, ekonomik, sosyal ve kültürel fark etmeksizin bölünmez bir niteliğe sahip kişi hak ve hürriyetlerinin anayasada öngörülen şartlar dışında kısıtlanmadan kullanılabilmesinin yegâne şartının, tüm hakların kullanılabileceği yaşam ortamı olan kentlerde yaşam hakkının sürdürülebilir olduğudur. Zira temel hak ve hürriyetler ancak ve ancak yaşanabilecek bir ortamda kullanılabilir. Lakin kamunun toplumun tüm kesimlerine açık ve herkes tarafından sürekli erişilebilir olma hali (Akkar, 2005), Koronavirüs kriz hallerine karşı müdahale aracı olarak benimsediği kanun yerine genelgeler ve kurul kararları ile demokratik niteliklerini kaybetmektedir. Bu aşamada, Koronavirüs ile mücadelede kişi hak ve özgürlüklerine müdahale noktasında merkezi iktidarın almış olduğu kararların anayasal ve yasal dayanağı olması gerekliliği söz konusudur. Ancak Koronavirüs ile mücadele kapsamında kentsel gündelik hayata yönelik olarak uygulanan kısıtlama ve yasaklamalar; Cumhurbaşkanı Başkanlığında toplanan Cumhurbaşkanlığı Kabinesinde alınan kararlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanının talimatı doğrultusunda İçişleri Bakanlığının 81 il geneline gönderdiği genelgelerinde belirlenen kuralların aynen kabulü ve Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu tavsiye kararlarının ışığında

alınan il hıfzıssıhha kurul kararlarının öngördüğü müeyyideler olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkat çekmek istenen temel husus, kentsel gündelik hayata yönelik alınan kısıtlama, yasaklama ve tedbir kararlarının hukukiliğinin tartışılmasından ziyade, kentlerin istisnai halleri olağanlaştırarak meşruluğunu artırmaya çalışan otoriter devletçi anlayışın inşa etmek istediği yeni normal devlet düzeninin yegâne mekânları haline geldiğidir. Bu yeni düzenden en fazla etkilenen unsurlar, kentsel gündelik yaşamın olmazsa olmaz, isteğe bağlı ya da hayatın akışı gereği içinde bulunduğumuz sosyal aktivitelerdir. Otoriter devletçi anlayışın birer tezahürü haline gelen salgınla mücadele kapsamında alınan kararlar, kentsel aktiviteleri hedef alan istisnai hallerin kalıcı hale geldiği devlet biçiminin araçlarına dönüşmektedir. Diğer bir ifadeyle, Koronavirüs kriz hallerine karşı otoriterleşen devletin kentsel gündelik yaşama dair müdahaleleri, Türkiye'deki otoriterleşme eğilimini hızlandıran ve olağanlaştıran düzenlemelere dönüşmüştür. Krizler ekseninde genelgeler ve kurul kararları ile yürütmenin yasama karşısında inşa ettiği baskın karakteri, meşruiyetini hukuktan alan devlet biçiminden yürütme erkinde yoğunlaşan bir devlet biçimine dönüştürmektedir. Nitekim Koronavirüs eksenli kriz sürecinde, otoriter devletçi yaklaşımın yükselişi, kendini devletin kentsel aktiviteler üzerinde olağanlaşan ekonomik ve siyasal müdahalelerinde bulmaktadır. Pandemi döneminde salgınla mücadele ve kamu düzenini sağlama maksadıyla il bazında alınan kararlarda Cumhurbaşkanı ve İçişleri Bakanlığı genelgeleri ve Umumi Hıfzıssıhha Kurulu ile Valilik kararları, toplumların kentsel hareketlilik ve gündelik yaşamda var olan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal aktivitelerine müdahalelerin temel kaynağı haline gelmiştir.

Kaynakça

Agamben, G. (2013) *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, çev. İ. Türkmen, İstanbul: Ayrıntı.

Akça, İ. ve B. A. Özden (2014) "AKP ve Türkiye'de Neoliberal Otoriterizmin Sınıfsal Dinamikleri", *https://baslangicdergi.org/akp-ve-turkiyede-neoliberal-otoriterizmin-sinifsal-dinamikleri*, indirme tarihi: 24 Mart 2022.

Akçay, Ü. (2013) "Sermayenin Uluslararasılaşması ve Devletin Dönüşümü: Teknokratik otoriterizmin yükselişi", *Praksis*, 30-31: 11-39.

Akkar, M. (2012) *Kamusal Mekân*, Ersoy, M. (der.), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük* içinde, İstanbul: Ninova, 175-178.

Akkar, M. (2005) "The changing 'publicness' of contemporary public spaces: A case study of the Grey's Monument Area, Newcastle upon Tyne", *Urban Design International*, 10: 95-113.

Aktepe, E. (2021a) "Kentsel Girişimcilik", Demirel, Y. (der.), *Girişimcilik Teoriden Pratiğe* içinde, Ankara: Nobel, 107-128.

Aktepe, E. (2021b) "Kentsel Toplu Taşıma Aktörleri Üzerinde Yeni Bir Regülasyon Mekanizması: Mesleki Yeterlilik Sistemi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 30(4): 61-84.

Ardovini, L. (2020) "Resilient Authoritarianism and Global Pandemics: Challenges in Egypt at the Time of COVID-19", *Pomeps Studies*, 39:58-60.

Arendt, H. (2016) *İnsanlık Durumu*, İstanbul: İletişim.

Bayırbağ, M. K. (2006) "Ölçek Yaklaşımının Kent ve Bölgelerin Yükselişinin Açıklanmasındaki Katkıları Üzerine", *Praksis*, 15:49-70.

Bayırbağ, M. K. ve M. Penpecioğlu (2013) "Neoliberal Kent ve Görünmeyen Kriz: Kriz Denetimi Stratejilerinin Perdesini İndirmek", *4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu'nda sunulmuş tebliğ*, Mersin Üniversitesi, Mersin, 28 - 30 Kasım.

Bedirhanoğlu, P., Ç. Dölek ve F. Hülagu (2016) "Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının Marksist Eleştirisine Katkı: Devlet, Zor ve Sınıf Mücadelesi Bağlamında 'Güvenliği' Yeniden Düşünmek", *Praksis*, 40: 9-40.

Blakeley, G. (2020) *The Corona Crush: How the Pandemic Will Change Capitalism*. London: Verso.

Brenner, N. ve N. Theodore (2002) "Cities and the Geographies of Actually Existing Neoliberalism", *Antipode*, 34(3): 349-379.

Brenner, N., J. Peck ve N. Theodore (2010) "After neoliberalization?", *Globalizations*, 7(3): 327-45.

Bruff, I. (2014) "The rise of authoritarian neoliberalism" *Rethinking Marxism*, 26(1): 113–29.

Bruff, I. (2016) "Neoliberalism and Authoritarianism", S. Springer, K. Birch, ve J. MacLeavy (der.), *The Handbook of Neoliberalism* içinde, New York ve London: Routledge, 107–117.

Castells, M. (1997) *Kent, Sınıf, İktidar,* çev. A. Erendil, Ankara: Bilim ve Sanat.

Çekmecelioğlu, E. ve M. E. Erdönmez (2018) "Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekânsal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği", *Kent Akademisi*, 36(4): 486-507.

Çiçek, S. (2021) "An Evaluation Model For The Resilience of Public Spaces During Covid19 Pandemic". *JCoDe: Journal of Computational Design,* 2(1): 313-334.

Douzinas, C. (2015) *Krizde Felsefe ve Direniş*, çev. T. B. Işık, İstanbul: Metis Yayınları.

Dunne, W. C. (2020) "Authoritarianism and the Middle East in the Time of COVID-19" *https://arabcenterdc.org/resource/authoritarianism-and-the-middle-east-in-the-time-of-covid-19/2*, indirilme tarihi: 21 Ağustos, 2022.

Elden, S. (2009) "Space I". R. Kitchin ve N. J. Thrift (der.), *International encyclopedia of human geography* içinde Oxford: Elsevier, 262-267.

Eraydın, A. ve T. Taşan-Kok (2014) "State Response to Contemporary Urban Movements in Turkey: A Critical Overview of State Entrepreneurialism and Authoritarian Interventions", *Antipode*, 46(1): 110-129.

Ezgin, E. (2020) "Marksist Devlet Teorisi Ekseninde İktidar ve Hegemonya İlişkileri ve Kentsel Mekâna Yönelik Yansımaları", *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1): 10-20.

Foucault, M. (2013) *Güvenlik, Toprak, Nüfus*, çev. F. Taylan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Fung, A. ve E. O. Wright (2001) "Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance", *Politics & Society*, 29(1): 5-42.

Gehl, J. (1987) *The Life Between Buildings*, New York: Van Nostrand Reinhold.

Gehl, J. (2010) *Cities for People*, Washington DC: Island Press.

Geniş, Ş. (2020) "Otoriter Neoliberalizm ve Otoriter Kentleşme", Ş. Geniş (der.), *Otoriter Neoliberalizmin Gölgesinde: Kent, Mekân, İnsan* içinde Ankara: Nika Yayınevi, 9-37.

Giritli, İ. ve T. Akgüner (1987) İdare Hukuku Dersleri II, İstanbul: Filiz.

Gonda, N., J. P. P. Córdova, F. Huybrechs ve G. T. V. Hecken (2022) "Exploring the Love Triangle of Authoritarianism, Populism, and COVID-19 Through Political Ecology: Time for a Break-Up?", *Frontiers in Human Dynamics*, 4 (1):1-18.

Gözler, K. (2021) "Genelge Devleti: Hukukta Şeklin Önemi Üzerine", *http://www.anayasa.gen.tr/genelge-devleti.htm*, indirilme tarihi: 14 Temmuz 2022.

Gözler, K. (2019) *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin.

Gramsci, A. (1997) *Hapishane Defterleri*, çev. A. Cemgil, İstanbul: Belge.

Habermas J. (2002) *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, çev. M. Beyaztaş, İstanbul: Bakış.

Habermas, J. (2004) *Kamusal Alan*, çev. M. Özbek, İstanbul: Hil.

Habermas, J. (2015) *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, çev. T. Bora ve M. Sancar, İstanbul: İletişim.

Harvey, D. (1989) "From Managerialism to Entrepreneuralism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism", *Geografiska Annaler*, 71(1), 3-17.

Harvey, D. (2005) *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*, çev. A. Onacak, İstanbul: Sel.

Henden Şolt, H. (2018) "Kentlerde Swot Analizi ve Maslow Gereksinim Hiyerarşisi Etkileşimi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (5): 214-223.

Henden, H. B. (2007) *Yönetişimin Kentli Memnuniyetine Etkisi Gündem 21 Çerçevesinde Değerlendirme: Kdz. Ereğli ve Nilüfer Belediyeleri*, Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Hickel, J. (2016) "Neoliberalism and the End of Democracy", S. Springer, K. Birch ve J. MacLeavy (der.), *The handbook of neoliberalism* içinde, London & New York: Routledge, 142-152.

Jessop, B. (1985) *Nicos Poulantzas: Marxist Theory and Political Strategy*, London: Macmillan.

Jessop, B. (2016) "The Hearthlands of Neoliberalism and The Rise of Austerity State". S. Springer, K. Birch ve J. MacLeavy (der.), *The handbook of neoliberalism* içinde, London & New York: Routledge, 410-421.

Karahanoğulları, Y. ve D. Türk (2018) "Otoriter Devletçilik, Neoliberalizm, Türkiye", *Mülkiye Dergisi*, 42(3): 403-448.

Keleş, R. (2012) "TOKİ Rant Yaratmanın Adı Oldu", *https://www.cumhuriyet.com.tr/toki-rant-yaratmanın-adı-oldu*, indirilme tarihi: 8 Temmuz 2022.

Keskinok, H. Ç. (2006) *Kentleşme Siyasaları*, İstanbul: Kaynak.

Kuyucu, T. (2012) "Mülkiyet Transferi Araçları Olarak TOKİ ve Kentsel Dönüşüm Projeleri, *Türkiye Sosyal Politikalarını Tartışıyor Konferansı*'na sunulmuş tebliğ, Koç Üniversitesi, İstanbul, 15-16 Haziran.

Kuyucu, T. (2014) "Law, property and ambuigity: The uses and abuses of legal ambiguity in remaking Istanbul's informal settlements", *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(2): 609-627.

Laebens, M. ve A. Öztürk (2022) "The Erdoğan Government's Response to the COVID-19 Pandemic: Performance and Actuality in an Authoritarian Context", *Government and Opposition*, 1-18.

Lefebvre, H. (2014) *Mekânın Üretimi*, çev. I. Ergüden, İstanbul: Sel.

Lemke, T. (2016) *Biyopolitika*, çev. U. Özmakas, İstanbul: İletişim.

Martin, J. (2013) *Poulantzas Kitabı Seçme Yazılar*, çev. A. Sarı ve S. Güzelsarı, Ankara: Dipnot.

Maslow, A. H. (1954) *Motivation and Personality*, New York: Harper and Row.

Massey, D. (1993) "Power geometry and a progressive sense of place", J. Bird (der.), *Mapping The Futures: Local Cultures, Global Change* içinde, London: Routledge, 59-69.

Meltzer, J. (2009) "Hugo Chávez and the Search for Post-Neoliberal Policy Alternatives in Venezuela". L Macdonald ve A Ruckert (der.), *Post-neoliberalism in the Americas*, içinde, Hapshire: Palgrave, 89-104.

Mitchell, D. (2003) *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*, New York: The Gulford.

Negt, O. ve A. Kluge (1993) *Public Sphere and Experience: Toward an Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere,* çev. P. Labanyi, J. O. Daniel ve A. Oksiloff, Minneapolis: University of Minnesota.

Oberndorfer, L. (2015) "From new constitutionalism to authoritarian constitutionalism", J. Jager ve S. Spingler (der.), *Asymmetric Crisis in Europe and Possible Futures* içinde, London: Routledge, 184-205.

Oudeh, S. ve H. Türkoğlu (2021) "Kentsel Açık Alanların Değerlendirilmesi: Karaköy Örneği", *Kent Akademisi*, 14(1): 29-45.

Özalp, S. ve G. Erkut (2016) "Kamu Yararı Perspektifinden İstanbul'da Kentsel Müdahaleler", *Planlama*, 26(3): 234-250.

Peck, J. (2012) "Austerity Urbanism: American Cities Under Extreme Economy", *City*, 16(6): 626-655.

Peet, R. (1979) "Societal Contradiction and Marxist Geography", *Annals of the Association of American Geographers*, 69(1): 164-169.

Penpecioğlu, M. (2011) "Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son 10 yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler", *Birikim*, 270: 62-73.

Penpecioğlu. M. (2013) "Large-Scale Urban Projects, Production of Space and Neo-liberal Hegemony: A Comparative Study of Izmir", *Megaron*, 8(2): 97-114.

Poulantzas, N. (1978) *State, Power, Socialism*, London: New Left Books.

Pred, A. (1984) "Place as Historically Contingent Process: Structuration and the Time- Geography of Becoming Places", *Annals of the Association of American Geographers*, 74(2): 279-297.

Purcell, M. (2009) "Resisting Neoliberalization: Communicative Planning or Counter-Hegemonic Movements?", *Planning Theory*, 8(2):140-165.

Schmitt, C. (2005) *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, çev. E. Zeybekoğlu, Ankara:Dost.

Somel, A. (2016) "Bir Kamu Politikası Olarak Post-Neoliberalizm", *Mülkiye Dergisi*, 40(1): 209-236.

Springer, S., K. Birch, ve J. MacLeavy, (der.) (2016) *The Handbook of Neoliberalism*, New York: Routledge.

Swyngedouw, E., F. Moulaert ve A. Rodriguez (2002) "Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy", *Antipode*, 34(3): 542-577.

Şengül, H, T. (2002) "Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Planlama*, 2(3): 8-30.

Şengül, H. T. (2009) *Kentsel Çelişki ve Siyaset-Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, Ankara: İmge.

Tansel, C. B. (2018) "Authoritarian neoliberalism and democratic backsliding in Turkey: Beyond narratives of progress", *South European Society and Politics*, 23(2): 197-217.

Theodore, N., J. Peck ve N. Brenner (2012) "Neoliberal Kentçilik: Kentler ve Piyasanın Egemenliği", çev. Ş. Geniş, *İdealKent: Kent Araştırmaları Dergisi*, 7: 21-37.

Wagner, P. (1996) *Modernliğin Sosyolojisi*, çev. M. Küçük, İstanbul: Sarmal.

Yıldırım, K. (2013) "Sonuç Yerine: Marksizm Uluslararası Hukuka Ne Söyler? Kapitalizmin Yönetimsel Restorasyonu: Krizler ve Yönetişim Mantığı", A. M. Özdemir (der.), *Emperyalizmin Hayaletleri* içinde, Ankara:İmge, 201-207.

Yıldırım, Y. (2018) "Neoliberalizme Karşı Demokrasi: Ortak Olanı Yeniden Kurmak İçin Mücadele", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6 (1):123-142.